

75
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 75. YILINDA

URFA'NIN KURTULUŞ DESTANI

Belgesel Piyes

MEHMET EMİN ERTAN

Şanlıurfa Memleket Yayınları

**URFA'NIN
KURTULUŞ
DESTANI**

(11 NİSAN 1920)

Yrd. Doç. Dr. MEHMET EMİN ERTAN

**PİYES
(4 Perde)**

ŞANLIURFA MEMLEKET YAYINLARI
KİTAP DİZİSİ 1

BİRİNCİ BASIM
HAZİRAN 2000

Mizampaj ve Dizgi
Hakan AÇIK

Kapak Resmi
Nihat KÜRKÇÜOĞLU

Kapak Düzeni
Osman SUROĞLU

Baskı, Cilt:
Bayrak Mat. Ltd. Şti.
İstanbul, Temmuz 2000

ISBN 975 - 97228 - 0 - 1

**Cumhuriyetimizin 76. Yılı ve Şanlıurfa'nın
Kurtuluşunun 80. Yıldönümü Münasebetiyle**

Bütün Şehitlerimize ...

ÖN SÖZ

1976 Yılında Urfa'da görev yaptığım sırada Allah'ın Dostu Hz. İbrahim adlı piyesi yazmıştım. Başarılı bir şekilde temsilen oynandığında beğeni toplamıştı. Bu moral bize 11 Nisan Zaferini de tiyatro olarak ele almak fikrini verdi. Oturup, 11 Nisan Destanı adında bir piyes yazdım; daktilo ile çoğalttım. Amacım diğer piyes gibi oyun olarak sergilemekti. Askerlik sebebiyle Urfa'dan ayrılışım bana bu fırsatı vermedi. O gün, bu gün bu kitap bekledi. Ne yazık ki bu güne kadar Kurtuluş savaşımızla ilgili hiçbir eser basılmadı. Olayların gerçek yüzü ise: birkaç şahsiyetin hatırladıklarından ileri gitmiyordu.

Urfa Kurtuluş savaşında subay olarak görev yapmış bulunan Siverek'li Kerim FIRAT,1950'li yılında Urfa'nın Kurtuluşu ile ilgili hatıralarını yazıp, Gaziantep'te bastırmıştır. Bundan Urfalı'ların haberi olmamıştır. Elbette biz de görmemiştik. 1990'lı yıllarda Şürkav kurulmuş, 70 yılın ihmalini gidermek gayretiyle arka, arkaya Urfa ile ilgili eserler yayınlandı. Ali Rıza Bey'in, Ali Saip Bey'in hatıraları, değerli araştırmacı Müslüm AKALIN'ın arşiv çalışması önemli birer mahsuldü. Hiç olmazsa: belgelere ulaşmıştık. 1998'de çıkan Salname de önemli bir kaynağı bize sundu. Araştırmacı ve sanatçı Sn. Sabri KÜRKCÜOĞLU ile yapmış olduğumuz bir seri görüşmede varılan sonuç:11 Nisan Kurtuluş Mücadelesini belgelerin ışığında ele almak ve yeniden yazmak!İşte bu çalışma böylesi bir etüdün sonucudur.

Başlangıçta üç perde olarak tasarladığımız piyes, olayların tarihi seyri içinde ele alınca, dördüncü bir bölümü, (kısa da olsa) bir final perdesini gerekli gördük. Olayları gerçek belgelere dayandırdık. Sadece kimin ne yaptığı konusunda, oyunun gereği

olarak keyfi davrandık. İngiliz, Fransız ve Türk taraflarını gerçek isimlerle temsil ettik. Urfa'daki Ermenilerin isimlerini bilerek gerçek şahsiyetlere dayandırmadık. Bunun bizce önemli bir sebebi vardı. Aradaki husumetin devamını istemedik. İhanetlerine rağmen onların yakınlarını utandırmamayı amaçladık.

Kitabın basılmaması ve bastırılmaması konusunda ilgisizlik ve hatta psikolojik baskı gördük. Urfa'nın kurtuluşunu kabullenmeyenlerin varlığını müşahede ettik. 1998 yılında tamamlamış olduğumuz bu kitap o gün-bu gündür baskı mücadelesi vermektedir. Bu da kitabın kaderi olsa gerek. Bu konuyu açmak yerine, acı bir hatıra olarak saklamak daha doğru olacaktır. Bu da yazarın kaderidir diyerek teselli bulabiliriz.

Şu gerçeği söylemeden geçmeyeceğim: Şanlı-urfa'nın kurtuluşundan bu yana 80 yıl geçmesine rağmen bu kahramanlık destanı edebi bir kitap haline getirilmemiştir. Kitabımın Cumhuriyetimizin kuruluşunun 76. Yılına, Şanlıurfa'nın Kurtuluş mücadelesinin 80. Yıl dönümüne rastlaması benim için ayrı bir tesellidir.

Kitabın Yazı ve mizanpajında düzen ve program hazırlamada emeği olan Hakan Açık'a, kitabın basılmasında katkıları bulunan Mehmet Bakırcı, İ. Halil Öncel ve Mehmet Ali Devocioğlu'na, kitabın halka ulaşmasında emeği geçecek olan herkese şimdiden teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet Emin ERTAN
12 Mayıs 2000 Adapazarı

TAKDİM

Osmanlı Devleti yıkılmak üzereydi. İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesi ve Paris anlaşmasına dayanarak Orta Doğuyu bütünüyle istila ettiler. İngilizler ve Fransızlar kendi aralarında arzu ettikleri şekilde, arzu ettikleri yerleri istila ettiler: “güçlü olan haklıdır” kuralına dayanarak yaptılar. Bu işleri yaparken, halkı böldüler; insanlığı ve insan haklarını dikkate almadılar! O gün de dostumuz ve müttefikimiz olan Amerika Birleşik Devletleri -maalesef-onların yanında yer almış, yardımcıları görevini üstlenmiştir. “Kızıl Haç” adı altında Güney Doğumuzda faaliyetlerini sürdürmüş, güya Ermeni yurttaşlarımızın yetim çocuklarını “koruma” bahanesiyle her türlü baskı ve tehdidi yapmaktan kaçınmamıştır. Ermeni vatandaşlarımızı iğfal ederek sonunda hüsrana sebep olan batılı müttefiklerimiz (İngiliz ve Fransızlar) şimdilerde yine “ağababa” rolünü oynamaktadırlar. Bir zamanlar Anadolu’yu istila eden ve oralardaki Ermenileri silahlandırıp binlerce masum Müslüman Türkün kanına giren; İngiliz ve Fransızlar- savaşı kaybedince- yandaşlarını yüz üstü bırakarak kaçmışlardı. Akıllı insanlar için tarih tekerrür etmezmiş! Akıllı insanlar da tarihi tekerrür ettirmezmiş! Gelecek nesillerimize, geçmişteki ibret sayfalarını açmakla, üzerimize düşen görevi yapmış olacağım kanaatindeyim. Bu çalışma ne bir aşığılama kampanyasıdır; ne de ayran kabartma veya bir öğünme sebebidir. Buna ihtiyacımız da yoktur. Tarih bizim gerçek kahramanlıklarımızla doludur.

Gerçek şu ki: millet olarak, başka milletlerin ve başka inanç sahiplerinin hak ve hukukuna gösterdiğimiz saygının hep zararını görmüşüz. Hoşgörümüz nedense bize ihanet olarak dönmüştür! Kendimizi tanıtmada tevazuumuz, aleyhimize delil olarak kullanılmıştır. İçimizde yaşayan gayri milli unsurlar geçmişte (çoğunlukla) ihanet etmişler. Meclisimizde (Tanzimat Döneminde) milletvekili olan bazı kişilerin kendi devletine ihanet ettiğine, başka devletlere casusluk yaptıklarına şahit olduk. Bu tür insanların gaflet veya ihanetine -kendisinin azınlık olduğunu iddia eden başkaları tarafından- Cumhuriyet dönemimizde de rastlanmıştır. Devletimize ve milletimize resmen iftira edilmiştir. Kendimizi tanıtm eksikliğimiz; yetersiz savunmamız bizi suçlu koltuğuna oturtmuştur. Biz de bunu kader zannederek rıza göstermişiz. Gelecek nesle böyle bir miras, onlara yapılmış en büyük haksızlıktır. Alacaklı oldukları halde, borçlu durumuna düşmeleri talihsizliktir. Bir Urfalı olarak buna gönlüm razı değildir. İşte bu sebeple Urfa'nın Kurtuluş Mücadelesini kaleme almağa karar verdim. Tarih tekerrür etmemeliydi! Şair'in: "Mektup yazdım Hasan'a; ha Hasan'a, ha sana!" sözünden hareket ederek, Kurtuluş Mücadelesi vermiş bütün vatan evlatlarının mirasçılarına bir hatırlatmada bulunmak, alacaklı olduklarını kulaklarına, fısıldamak istedim. Bu piyesin yazılmasındaki amaç işte budur. 79 Yıl önce insanlığa armağan edilen bu destan -maalesef günümüze kadar- yazılmayı beklemiştir. Demek ki, bu gayret bize nasipmiş! Bu eser, eser olarak iddialı bir çalışma değildir. Edebi alanda olayı ele alan tek çalışmadır. Gayesi ise:

“Geçmişten ibret almazsa kişi, gelecekte ibret almaktır işi!” gerçeğinden hareket ederek, gelecek nesle gerçekleri aktarmaktır. Aynı zamanda bir ders ve ibret levhası olma amacını taşır.

Şanlıurfa'nın Fransız işgalinden kurtuluşunu ele alan piyesimiz, umarım ki hedefine varmış olur. Gerçek belgelere dayanarak ve onlara uygun bir şekilde yazılan bu piyes belgesel bir nitelik de taşımaktadır.

Piyesimizde kişilerin kişilikleri üzerinde fazla durulmamıştır. Çünkü bu destan, onların ortak karakterlerini ve gayretlerini yansıtmaktadır. Bu mücadelede: kahramanlarımızın -gayret ve himmet bakımından- birbirlerinden farkı yoktur; denilse, yeridir. Bu şahsiyetlerin hemen hepsi orta yaş veya üzerindedir. Buna rağmen genç bir asker gibi dinç, arzulu ve gayretlidirler. Devlet ve askeri erkan gereken tavır ve kıyafetle kendilerini temsil ediyorlar. Birlikte veya ayrı oldukları yer ve zamanlarda tavırları, hareketleri kendilerine uygun bir kareografi çizmektedir. Bu sebeple her sahnede, diyalogda ayrı, ayrı açıklamalara yer verilmemiştir. Yer ve kostüm olarak dönemin mekan ve kıyafetleri dikkate alınmalıdır. Şahsiyetlerin ortak özellikleri -halkın çeşitli kesimlerini temsil etmelerine rağmen- yiğitlik ve fedakarlıktır. Bu piyeste ismen yer almayan binlerce kahraman vardır. Sahneye taşınan bir çalışmada herkese yer vermenin imkansızlığını hatırlatmak isterim. Kurtuluş mücadelesi yapılan bir cephede düşman askerini

vurup, elinden silahını almak, -anlatım yönüyle- küçük bir ayrıntıdır; ayrıntılara girmemeğe çalıştım. Olayları şahsileştirmemeğe gayret ettim. Bu sebeple babam Hacı Abdurrahman Ertan'ın şahsi gayretlerine de yer vermedim. Adı geçmeyen bütün şehit ve gazilerimizden özür diliyor; burada yer alan şahsiyetlerin, bütün Urfalı'ları temsilen bulduklarını hatırlatmayı gerekli görüyorum. Şanlıurfa'nın "Şan"ında payı olanların torunları lütfen kırılmasın.

Bu kitabı, Şanlıurfa'nın kurtuluşunda payı olan herkese adıyorum. Öncelikle de: Vatani, Milleti ve Dini için şehit olmuşlara adıyorum. Başarı ve iftihar hakkı onlarındır. Onları herkesin huzurunda minnet, şükran ve rahmetle anıyorum. Bu mücadelede katkısı olmayıp, mazeret beyan edenlere, etmiş bulunanlara diyebilirim ki: vatan ve millet müdafaasında hiçbir mazeret, mazeret değildir. Unutmayalım ki: "zo" gitmiştir amma, yerine "lo" yu oturtma çabasındadır! Milli Şair'imiz Mehmet Akif'in:

Sahipsiz bir vatanın batması haktır
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.!

Sözünü unutmamak gerekir.

Mehmet Emin ERTAN
7 Kasım 1998. Adapazarı

1. PERDE

URFA'DAN MANZARALAR VE SON DURUM

(Bir gurup ermeni kendi aralarında devlete isyan etme konusunda tartışmaktadırlar. Hararetli geçen zıt fikirler görüş sahiplerini kavga edecek hale getirir. Karşılıklı tehditler savrulur. Boğoz, Serkis, Ohannes, Circo ve Papaz. Sade döşenmiş bir odadalar. Eşyaların toplanmış olduğu anlaşılıyor.)

1. SAHNE

Serkis —Zo Ohannes: Adana'dan, Maraş'tan haber geldi! Ermeniler olarak bizler isyan edeceğiz. Artık Osmanlı Devleti diye bir devlet tanımayacağız! Bu “deciklerin” hakkından gelmeliyiz...

Ohannes —Yanımdayım! Bu “gavur”ların hadlerini kendilerine bildirmemiz gerekir zo!

Circo —Müslüman adamlara neden “gavur” darsun zo? Bunların hiçbir kötülüğünü görmedik! Onlar çalışıyor, biz yiyoruz zo! Ticaret bizde! Sanat bizde! Para bizde! İnsafli olun zo!

- Boğoz** —Kilikya Ermeni Devleti'ni kurarız zo! Daha iyi olmaz mı Circo?
- Circo** —Arkadaş siz hainlik yapıyorsunuz! Ben fikrinize katılmıyorum!
- Papaz** —Bu günlük bu kadar yeter; akşama kilisede toplanalım... (der ve kalkıp giderken Circo'nun dışındakilere dağılmalarını işaret eder.)

2. SAHNE

(Kilisenin bir odasına Serkis, Ohannes, Boğoz ve papaz girerler. Papaz sert ve otorite bir sesle:)

- Papaz** —Kitab-ı Mukaddes ve Rabbım İsa adına yemin ederim ki: ihanet edeni öldürmeliyiz zo! Demirci Nezo'lar ailecek müslüman olacaklarmış... Circo'nun sözlerini duydunuz..! Bu adama güvenemeyiz..! Zeytundan gelen Agop'a bunları hemen havale etmeliyiz..! Bu gece işleri bitmeli...!
- Ohannes** —Aman dikkatli olalım; yaptığımız işi müslümanlar yapmış gibi anlatalım. Kimin yaptığını şimdilik bizimkiler de bilmesin..
- Serkis** —Doğru söylersin. ...Bir de bizim saflarla uğraşmıyalım... Agop bu işin ustası. ...Adam

kesmeğe üzerine yoktur! Papaz Horen: silaha ihtiyacımız var... Noldu silahlar?

Papaz

—Ruslar'la irtibatımız var. Hem silah, hem de para yardımı yapıyorlar bize. Bağımsız Ermenistan Devleti sözü veriyorlar. “Osmanlı'yı yıkın, gerisi kolay” diyorlar.! Talih bizden yana! Evlatlarım İsa bizimledir..! Siz, kardeşlerimizi ikna etmeğe çalışın... (Eliyle onları takdis eder.) Zo unuttum söylemeğe: İngilizler bu taraflara geliyormuş... Biz onlara yardımcı olursak, onlar da bizlere destek olurlar. Aynı dindeniz...! Bizden iyi dost mu bulacaklar...! İşimiz hele bir olsun.! ..Aman dikkat edin. Müslümanlara hiçbir şey hissettirmeyin..! Onlarla olan dostluğunuzu devam ettirin.! Yapacaklarımızı öğrenirlerse işimiz de, sonumuz da kötü olur...! Zo dikkatli olun..!

3. SAHNE

(Bir Urfa evinde yedi, sekiz kişi müzik alemini yapmaktadırlar. Ermeni ve Türk aynı toplantıda birlikte eğlenmektedirler. Keman, ud ve tambur çalanlar Ermeni'dirler. Bu sahnede fasıl geçmektedirler. Terzi Nişan, Berber Bozik, Yapıcı

Boğoz, Ohannes, Serkis, İbrahim, Hasan ve bir arkadaşları hep beraber eğlenmektedirler.)

Koro —

“...Yaz demedim, kış demedim, eğlendim;
Rakı içtim, şarab içtim sallandım, a canım sallandım..
Ağzım yandı, artık benden sevda pas..!
Zira dünya eski hamam, eski tas... A canım eski tas...!”

Terzi Nişan—(Hasan’a hitaben alaycı bir tavırla, elindeki içki kadehini kaldırarak:) Hadi Hasan!

Hasan —Bugün iyi degilem (Urfa şivesiyle) size şifa olsun...

Berber Bozik—Zıkkımdan şifa olur mu zoo!? İç, iç; bu keyfi de, bu arakıyı da belki bir daha bulamazsın zo..!

İbrahim —Ne o Bozik Usta? Yoksa içkiyi mi birahisan?

Berber Bozik —Hiç içki bırakılır mı zo? Devran bir gün bize de güler..! Onı demah istiyem ...(Hasan Bozik’in Sözüünü keserek:)

Hasan —Ulan Allah’tan kork! Para sizde! Mal sizde! san’at sizde...! Devir her zaman sizin eliyizde..!

Terzi Nişan—Bizim devletimiz var mı? Zengin olsak ne çıkar zo..! Devlet bizim olsun ki, efendi efendi olalım zo..!

İbrahim —Nişan! Hainlik etme! Şu halimize bah, bu ne biçim efendilik? Sizin niyetiyiz kötü!

Berber Bozik—Zo, şaka yapıyoruz ..Haydi: “Rakı içtim, şarab içtim, eğlendim; a canım, eğlendim..”
(Koroya diğerleri iştirak ederken Hasan ve İbrahim katılmayıp, gurubu terketmek üzere ayağa kalkarlar:)

İbrahim —Haydi bize müsaade! (Eliyle selamlar gibi yapar; Hasan’la birlikte çıkarlar.)

Berber Bozik—Zo ne aceeleniz var?....(Nişan’a dönerek)
Şüphelendiler galiba? Amaan Zo, isterse şüphelensinler..! (perde kapanır.)

4. SAHNE

(Mutasarrıf Nusret Bey, Müftü Hasan Efendi, Eşraftan tüccar Mustafa Reşit (Küçük Mustafa), Belediye Reisi (Büyük) Hacı Mustafa Kâmil baş başa vermiş, olmuş ve olabileceklerin muhasebesini yapmaktadırlar. Durum çok vahimdir.)

Nusret Bey—(Müftü Hasan Efendiye hitaben) Hocam mümkün olduğu kadar hassas ve yumuşak davrandık. Adamlar uzun zamandır isyan için hazırlanıyorlar. Ruslardan, İngilizlerden,

Fransızlardan açık destek görüyorlar. Devletin içine düştüğü zaafı, düşmanlarımız kendi lehlerinde kullanmağa çalışıyorlar. Şu kadar zamandır, halkımız olarak bağrımıza bastığımız: “Kavm-i sâdik” olarak adlandırdığımız Ermeniler maalesef isyan ettiler, devletlerine ihanet etme noktasına geldiler. Selâmetleri için isyana kalkışanları emniyetli bir bölgeye tehcir ettik! Gel gör ki o da başımıza dert oldu!

Müftü Hasan Efendi—Allah! Allah... Bir kerre düşmeye –gör! Her kes üzerine çullanır..! Bu günler çok zor günler.... (Başını sallayarak) Bi izni'llâhi Teâla bu günleri de atlatacağız...

Mustafa Reşit Bey—(Nusret Bey'e hitaben) Mutasarrıf Bey! Devlet yıkıldı, yıkılacak gibi..! Her tarafımızı, “Düvel-i Muazzama” denilen devletler sarmış durumda..! İşittiğimize göre İngilizlerin bu toprakları işgal etmeleri an meselesiymiş..! Ne yapacağız? Eli, kolu bağlı oturup bekleyecek miyiz? Bir şeyler yapalım..! Kendi vatanımızda garip gibiyiz...!

Reis Mustafa Bey—Mutasarrıf Bey: Siyasi durum ve devletin dengesi her gün biraz daha kötüye gitmekte... Zat-ı âlileriniz de bizzat müşahede etmektesiniz sanırım. İngilizler kapımıza dayanmış durumdalar. Merkezi hükümetin aczini de tavrını da kabul etmemiz mümkün

değildir. Zat-ı âlinizin büyük bir vatansever, aynı zamanda mümtaz bir şahsiyet olduğunu müşahade edenlerdenim. Lütfen, hassasiyetimizi yukarıya bildirin..! Bu memleketi, bu vatani kimseden emanet almadık; kimseye verecek de değiliz..

Müftü Hasan Efendi—(Otorite ve kararlı bir sesle)
Mutasarrıf Bey Kardeşim: Reis Bey ve Mustafa Bey Kardeşlerim benim de düşüncelerime tercüman oldular. Vakit az konuşma, çok iş yapma zamanıdır. Durumun vehameti aşıkardır. Siyasi otorite olarak sizi aşmak niyetinde değiliz. Vatanın ve milletin selameti söz konusu olunca, bir vatan evladı olarak üzerime düşen vazifeyi eksiksiz olarak yapmağa hazırım. Bu hususta gereken teşebbüsü, hassasiyeti ve gayretinizi rica ediyorum... Allah yardımcımızdır.! (der ve perde kapanır. Uzaktan “İngilizler geliyoor! Eyvah vatan elden gidiyor! İngilizler Harran kapısına gelmişler... Hükümet Konağı’na doğru gidiyorlar.” çığlıkları şehri sarsmaktadır)

5. SAHNE

(Mutasarrıf Nusret Bey ile Belediye Başkanı Hacı Mustafa Kâmil durum muhasebe yapmaktadırlar.)

Nusret Bey—Reis Bey, durum çok vahim! Mondros Mütarekesini, Paris Konferansını bahane ederek bütün Anadolu'yu, Orta-Doğu'yu işgal etmektedirler. İngiltere neresi, Urfa neresi?... Buraları işgalin insanlıkla ne ilgisi var? İnsanları ve insan haklarını korumağa geliyorlarmış..! Hadi canım sen de! ...Bunlar sömürgeci emperyalistler...

Reis Mustafa Bey—Nusret Bey, adamlar kapımıza dayanmak üzereler! Merkezi Hükümete, ne yapmamız gerektiği hususunda acilen başvurunuz lütfen... (Bu arada gürültüler yükselir; İngilizlerin Urfa'ya girdiğini, Hükümet konağına geldiğini bildiren personel içeri girerek korku ve heyecanla.)

6. SAHNE

(Öncekiler, Mutasarrıflık personeli, İngiliz komutan Bnb. Bruce ve askerleri ile Yzb. Corc. Konuşma oldukça

sert ve düşmanca geçer. İng. Komutan kontrolü ele alma ve Nusret Bey'i yıldırma çabasındadır. Siyasi terbiye gözetilmemektedir. İng. Komutan açıkça Ermeni müdafiligi yapar. Bunu bir koz olarak kullanmağa çalışır. Urfa'dan Haleb'e kaçan bazı Ermenileri beraberinde getirmiştir. Onları Nusret Bey'e karşı meşruiyet delili olarak kullanmaktadır.)

Kapıcı —Mutasarrıf Bey! İngiliz Komutan ve yaveri ile birkaç askeri geldi... (derken içeriye İng. Heyeti girer! İngiliz komutan, Yzb. Corc'a eliyle işaret ederek konuşmasını bildirir.)

Yzb. Corc —Güneş batmayan İmparatorluğumuz, İngiltere Kraliyeti adına ve Paris Konferansının Bize verdiği yetkilere dayanarak Urfa mutasarrıflığına el koyuyorum! Askerleriniz derhal terhis edilecek, silahları hemen bizlere teslim edilecektir.!

Nusret Bey—Lütfen komutanınıza söyleyiniz: Burası Osmanlı Devletine bağlı hür bir ülkedir.! Yabancı devlet yetkilisinden veya yetkisizinden emir almayız! Eğer vatanıma misafir olarak gelmişseniz, size misafir olduğunuzu hatırlatırım.! Urfa Mutasarrıfı olarak, sizleri devletim, milletim ve vatandaş olarak şahsım adına protesto ediyorum..! (İng.Yzb. komutanına —kulağına eğilerek-

durumu anlatır; O'nun emirlerini dinler ve anlaşıldığını işaretle belirterek Nusret Bey'e döner.)

Yzb. Corc —Sayın Mutasarrıf: Komutanım Bnb. Mister Bruce diyor ki: İtilaf Devletleri olarak Devletinizin yetkilerine el konmuştur. Bizim emir ve isteklerimizi yerine getirmekle görevli bulunmaktasınız! Milletim dediğiniz insanları Ermenileri ve Süryanileri yurt ve yuvalarından kovmuş, onları tehcire mecbur bırakmışsınız! Sizi Osmanlı Devletine şikayet edeceğiz! Komutanımızı Urfa'ya gelişinde karşılamamış olmanız da, bize karşı tavırlı oluşunuzun en açık delilidir.

Nusret Bey—Haksız olarak memleketimi işgal eden bir kuvveti karşılamak bir Türk Mutasarrıfına yakışmaz. Bir misafir olarak gelseydiniz sizi Birecik'te karşılardım. Ne yazık ki, bize bir müstevli olarak geliyorsunuz.! Sizleri kim çağırdı ise, onlar karşılasın!

Reis Mustafa Bey—Halkımızı galeyana getirmeyiniz! Huzur getiriyorum derken, milletin kanına girmemenizi tavsiye ederim..! Ortada bir irade boşluğu var gibi görünmektedir. Müsaade ediniz. ...Akl-ı selim ile düşünüp, hareket edelim...! (İng. Komutan, tercümanına bir şeyler fısıldar ve maddeler sıraladıktan sonra

Mutasarrıf Nusret ve Reis Mustafa Kâmil'e aktarmasını işaret eder.)

Yzb. Corc —Urfa'nın yerli halkı olan Süryaniler ve Ermeniler sizlerden şikayetçidir. Çevre halk ve aşiretler de müştekidir. Urfa'nın mülki idaresi olarak Halep Eyaletine bağlı bulunmaktasınız. Eyaletinizin idaresi bize bağlıdır. Size, bize itaat etmenizi, emirlerimizi uygulamanızı tavsiye ederiz. Şu adan itibaren üç emir-nameyi halkınıza tebliğ etmek üzere size bildirmekteyim: Kesici, delici ve ateşli silah taşımak yasaklanmıştır. Her ne sebeple olursa olsun silah taşıyanlar idam edilecektir.! Bir evden silah atılırsa, o ev derhal yıkılacaktır! Osmanlı Hükümetinin memurlarını görevlerinden azl ediyoruz.! Artık onlar yetkisiz bir vatandaş olarak işlerine devam edebilirler. ...Şunu da hatırlatmakta fayda vardır: şehrin gerek görülen yerlerine konulacak mitralyöz ve bombalardan uzak durmaları halkın emniyeti açısından önemlidir... Osmanlı Hükümetinin bizimle ilgili emirlerine uymanızı tavsiye ederiz. Bu hem halkınız için hem de sizin için iyi olur...! (dedikten sonra başıyla önce komutanını, sonra heyeti selamlar. Muzaffer bir edayla önde komutanı, arkasından Yüzbaşı Corc ve diğerleri sahneyi terk ederler. Nusret Bey ile Mustafa Bey oldukça düşünceli bir şekilde

kısa bir süre bakışrlar. Karar vermek mecburiyetinde olduklarını bilirler.

Nusret Bey—Ben devlet-i Ali'nin memuruyum; siyasi karar merciinde değilim. Hayatımda hiç bu kadar aşağılanmadım! Devlet-i Osmani'ye soralım... Bakalım ne emredecekler! Bu işin gidişatı iyiye değil amma ...başımıza buyruk da değiliz...! Bakalım büyüklerimiz ne buyururlar! (Masanın üzerindeki zili sallar; zil sesiyle içeri kapıcı girer.

7. SAHNE

(Öncekiler ve kapıcı)

Kapıcı —Buyur Mutasarrıf Bey..

Nusret Bey—Bana Baş Katibi çağır;

Kapıcı —Baş üstüne efendim. (deyip başıyla yumuşak bir tavırla selamlarken, Nusret Bey ekler:)

Nusret Bey—Şifreci de geliversin! Hemen! (Dışarı çıkmalarından hemen sonra içeriye iki düzgün kıyafetli memur girer; içerdikleri selamlarlar. Elllerinde kalem, kâğıt ve not tutmağa yarayan mukavva levha vardır.

8. SAHNE

(Öncekiler, Baş Kâtip ve şifreci.Yazı yazmağa hazır bir vaziyette emir beklerler.)

Nusret Bey—Yaz Evladım: Devlet-i Al-i Osman'ın Dahiliye ve Hariciye ve Sadr-ı Azam Makamları'na önemle ve acilen arz olunur: İngiliz Askeri Kuvvetleri izinsiz, habersiz ve silahlı olarak Aziz Vatanımın birçok yerlerine olduğu gibi Urfa'ya da girmiş bulunmaktadır. Mondros mütarekesini ve Paris Konferansının kararlarını delil sayarak idareye el koyduklarını iddia etmektedirler. Buradaki askeri birlikler doğuya ve güneye kaydırılmış bulunduğundan, askeri güç olarak da karşı koyacak asakire, tehezata ve cephaneye malik değiliz. Durumun vehametini ve bizim nasıl hareket edeceğimizi bildirmeniz için durumu yüksek huzurunuzda hürmetlerimle arz ederim efendim. Nusret, Urfa Mutasarrıfı... (Katibe hitaben) Evladım, hemen bila kaydıyla gönderiver! (Şifreciye hitaben) Şifreyi değiştir! dikkatli ol ki, çözmesinler.! (Eliyle çıkmalarını işaret eder. Adamlar

çıkarlar. Kendi aralarında konuşurlarken kapı vurulur. Gözler kapıya çevrilir) Giriniz... (Kendi kendine hayıflanarak) Bu hallere de mi düşecektik! ...(der)

9. SAHNE

Öncekiler, Kapıcı, Müftü Hasan Efendi, Eşraftan Tüccar Küçük Mustafa Reşit heyecanlı ve telaşlı bir halde huzura selam vererek, elleriyle de selamladıklarını teyid ederek (sağ ellerini başlarına, göğüslerine doğru götürerek) selamlarlar. (İçerdekiler ayağı kalkarak karşılarlar.) Kapıcı haber verir:

Kapıcı —(Önde girer ve başıyla selamladıktan sonra) Efendim, Müftü Efendi Hazretleri ile Mustafa Bey teşrif ettiler...

Nusret Bey—Buyursunlar...

Müftü Hasan Efendi—Selamün aleyküm...

Reis Mustafa Bey—Selamün aleyküm... (tokalaşmak üzere Nusret ve Mastafa Kamil'e doğru gelir ve tokalaşırlar)

Nusret Bey—Ve Aleykümüsselâm...

Reis Mustafa Bey—Aleyküm selam....

Nusret Bey—Şeref verdiniz, zahmet ettiniz Müftü Efendi.
...Hoş geldiniz Mustafa Bey... Sizlere ne ikram edeyim?

Müftü Hasan Efendi—Aman efendim, ikramın zamanı mı? Memleket elden gitmek üzere. ...Allah aşkına! Bu ahval ve şerait altında hür ve şerefli olarak yaşamamız mümkün değildir! Lütfen çaresine bakınız. Biz bu güne kadar hür yaşamış bir milletiz.! Hiçbir mazeret bizi bu haktan mahrum bırakamaz. Burası yol geçen hanı değildir! Elini kolunu sallaya sallaya çıkıp geliyor! Jandarma Komutanlığını, Hükümet Binasını basıyor... Bayrağını istediği yere dikeyyor.! Mutasarrıf Bey Kardeşim: Temsil ettiğiniz kuvvet ve kudret bu belayı def ediyorsa, bir an önce elinden geleni yapsın..! Eger yapamıyorsa, yapabilenlerin yolundan çekilsin! Bu sözleri hiçbir makam ve ünvanla birleştirmeyiniz! Bu sözleri Urfa'lı Hasan olarak söylüyorum... (Yanında, birlikte gelen Mustafa Reşit Bey de başıyla tasdik ederek söze başlar:)

Mustafa Reşit Bey—Mutasarrıf Bey, bütün kalbimle tasdik ediyorum! Reis Bey de mutlaka aynı fikirdedir! Bu sözleri her Urfalı'nın düşüncesi olarak kabul buyurun...!

Reis Mustafa Bey—Efendim, bizim fikirlerimize de tercüman oldunuz. Allah razı olsun! Bu zilleti

içimizde kabul edecek kimse yoktur. Edenler de ya gafildir, ya haindir.! (kapı tıklatılır ve içeriye baş katip, elinde bir belge emir-name ile girer. Acil olduğunu işaret ederek)

Baş Katip —Dahiliye Nezaretinden acil ve gizli bir emir-name gelmiş. Jandarma Komutanı Bnb. Ali Rıza Bey malumatınızın olmasını istemişler. (der ve elindeki kağıdı Nusret Bey'e uzatır. Nusret Bey yazıyı alır, sessizce okur; sonra ziyaretçilerine dönerek:)

Nusret Bey—Efendiler öyle görülüyor ki: İdare-i maslahatın, idari kısmına İngilizler el koymuşlar! Damat Ferid Hükümeti, bendenizi “Ermeni ve Süryanileri tehcir” suçuyla idari soruşturma için acilen ve tutuklu olarak İstanbul'a çağırılmaktadır. Bu vatan için bir değil, bin Nusret feda olsun. Vatan müdafaası: vatansever, hamiyetli, namus sahibi olanların işidir. Zaman kazanmanız için ben, davete icabet edeceğim... Bana hakkınızı helal ediniz.! Bu gidişin sonu bellidir.! “Bayrakları, bayrak yapan üstündeki kandır; Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır. Benim, vatanından canını esirgememiş bir Müslüman Türk olduğumu bilmeniz ve bildirmeniz tek tesellim olacaktır. Hakkınızı helal ediniz..! (der ve helalleşmek üzere diğerleriyle sırayla kucaklaşırken diğerleri O'na:)

Reis Mustafa Bey—(sarılarak) Helal olsun kardeşim; gözün arkanda kalmasın.! Seninle beraberiz...Bu vatan sahipsiz değildir! Yan bakanın gözünü çıkarırız.

Müftü Hasan Efendi—Gözünü çıkarırız. ...Helal olsun Nusret Bey! Allah bizimle.! (sarılarak vedalaşır.)

Mustafa Reşit Bey—Helal olsun kardeşim! Korkma, sönmez bu şafaklarda dalgalanan al sancak! Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!

Nusret Bey—Efendiler, yerime en kısa zamanda bir vatan evladı gelecektir. O'na yardımcı olunuz. Şu anda jandarma komutanı olan Bnb. Ali Rıza Bey ile Üsteğmen Hulusi Efendi'ler çok değerli vatan evlatlarıdır. Onları vatanseverliğinden, askeri tecrübelerinden istifade ediniz. Düşman güçleri, ancak resmi veya milis Milli güçlerle yok edilir. "Çivi çivi söker" dıger bir ata sözümüzde denildiği gibi "çivi girdiği yerden çıkar." Lütfen, derhal bi heyet kurunuz. Gizli tutulmasına dikkat ediniz.! Milli kuvvetlerinize, askeri hareketla bu beladan kurtulunur.! Şu anda Anadolu da Milli bir hareket hazırlığı yapılmaktadır. Onlarla da irtibat kurunuz.! Fakir Nusret kurtulmayabilir! Nusret sizinle ola-caktır..!

**Allah'a emanet olunuz... Allah'a ısmarladık...
(Der dışarı çıkarken perde kapanır..)**

2. PERDE

(İŞGAL DÖNEMİNDE URFA MANZARALARI)

Urfa'da ve halkta büyük bir telaş, kargaşa yaşanmaktadır. Kimse ne olacağını, ne yapacağını bilmiyor. Herkes birbirine "ne yapacağız?" sorusunu soruyor. Nusret Bey'in idam edileceği haberi şehrin üzerine kabus gibi çökmüştür. Çeşitli ve kapalı mekanlarda "ne yapalım?" sorusunun cevabı aranmaktadır. Şehrin eşrafı kabul edilen beş altı kişi bir evde buluşmuş konuşmaktadırlar.

1. SAHNE

Sahne iki-üç bölüme ayrılarak farklı sahneler aynı anda kullanılır. Karartma usulü ile devreye girerler. Sokak kapısını çalanlar "Kül zibil vaaar mı?" parolasıyla içeri alınırlar. Bu parola aslında eskiden bahçıvanların evlerden kül ve gübre topladıkları zaman bu tekerlemeyi kendi ses yapısına göre makamlı bir şekilde ve yüksek sesle bağırarak söylerler. İkinci şifre kapı vuruş şeklidir. İçerde Reis Bey ile Müftü Hasan Efendi vardır. Kapı mandalı: "tık tık tık" (üç defa vurulur ara verilir iki defa vurulunca

içerden bir kadın sesi ile sorulur. Bu işlem her gelen için tekrarlanır.

Kapı —(Kapı mandalina vurularak) Tık, tık, tık
... tık, tık... (Ev içinden, kadın sesi: Kim o?)

Komt. Ali Rıza Bey—Kül zibil vaar mı? (Kapı açılır; Erkek entarili, başı pöşülü igalli olan komutan odaya girer. Selam verir, onlarla tokalaşır. Kapı yeniden çalar)

Kapı —Tık, tık, tık (veya çıt, çıt, çıt şeklinde olabilir.)

içerden —(Kadın sesi) Kim o?

Şakir Efendi—Kül zibil var mı? (Kapı açılır; içeri Arabizade Şakir Efendi abalı, pöşülü bir kıyafetle girer.) Selamün aleyküm ... (Diğerleriyle tokalaşıp oturur. Kapı vurulur)

Kapı —Çıt, çıt çıt...(içerden ses) Kim o? (içeri şalvarlı, yelekli, pöşülü Jandarma tabur mülhakı Üsteğmen Adil Hulusi girer;)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Selamün aleyküm. ...(selam ve toka faslı devam eder. Kapı yeniden çalar... aynı işlem yapılır. İçeriye Güllü-zade Osman Efendi sırtında pamuklu sıkma ve maşlah, elinde ip, başında kafasının tamamını, yüzünün yarından fazlasını örten yün külâh vardır.)

Osman Güllü—(odaya girer) Selamün aleyküm.
(dedikten sonra tokalaşır ve bir kenara oturur.)
Reis Bey, Müftü Efendi beni emretmişsiniz!
Hayırdır inşaallah!

Müftü Hasan Ef.—(Reis Mustafa Bey'e hitaben:) Reis
Bey lütfen siz izah buyurun ...

Reis Mustafa Bey—(Başını sallayarak, konuya hakim bir
şekilde) Peki Efendim... (diğerlerine dönerek)
Arkadaşlar, bendeniz, Hocaefendi, (komutanı
göstererek) Jandarma komutanımız Ali Rıza
Bey, Tabur Mülhakımız Üsteğmen Adil Hulusi
Bey ile toplanıp önce durum muhasebesi
yapmağa, içine düşmüş olduğumuz bu halden
kurtulmak için neler yapabileceğimize karar
verelim dedik.. Halkı rehbersiz bırakırsak
Allah da, tarih de, gelecek nesiller de bizlere
hesap sorar... Politika, siyaset bilemeyenler bu
gün İngilizlerin, yarın bir başka milletin
sözüne kanar... Hürriyet ve vatan bir defa
elden giderse, bir daha kolay, kolay ele
girmez... Hepiniz bunun idraki içindediniz! Bu
memleket kolay kazanılmadı! Burasını
"köpeksiz köy" zannedenler yanıldıklarını
anlayacaklar.! Düşündük ki: biz Urfalı'lar
olarak bir Heyet-i Mahsusa kuralım. Bu
heyetimiz, dahili ve harici düşmanlarımız ile
mücadelenin nasıl yürütüleceğini ve müşavere
görevini üstlensin. Aynı zamanda doğabilecek

her türlü sorumluluğun muhatabı olsun. İçerdeki hareketin yani Urfa içindeki hazırlıkların veya Urfa dışı vatanın diğer taraflarındaki milli hareketin da muhatabı ve mümessili olsun.(Söze Osman Güllü karışır:)

Osman Güllü—Reis Bey, Bu heyet kaç kişi olacak? Bu işe he diyecek mi? Bu adamlar kim? Ya kabul etmezlerse durum daha kötü olmaz mı? (sözünü Reis tekrar keserek:)

Reis Mustafa Bey—Güllü-zade Osman! Senin namusluluğundan, müslümanlığından, vatanperverli-ğinden hiç şüphemiz yoktur. Senin gibi, buraya çağırılmış bulunan zevattan da asla şüphe etmemekteyiz. Herkes: namusu, şerefi, dini ve vatanı üzerine yemin edecektir! İhanet edene ihanetin cezası (eliyle kafasına kurşun sıkarmış gibi yaparak) verilecektir... (derin bir nefes aldıktan sonra) Heyette kimlerin olduğu hususuna gelince: Bunlar ondört kişidirler. İki kişiyi yaptıkları görev ve sorumluluklarından dolayı bu gurupta saymıyacağız. Bunların birincisi Müftü Hasan Efendidir. Her haliyle bizimlidir. Görevi ve yaşlılığı sebebiyle böylesi daha uygundur. Zati Alileri de uygun bulmaktadırlar. İkincisi de Jandarma Komutanımız Bnb. Ali Rıza Bey'dir. Bu bir askeri ve siyasi hareket olduğundan O bizim tabii Başkanımızdır. O'na

bağlı, O'nun emrinde çalışacağız... Onikiler olarak tespit ettiğimiz şahsiyetleri (Müftü Efendiye hitaben) Hocam, lütfen okuyunuz... (der ve sözü Müftü Hasan Efendi'ye bırakır.)

Müftü Hasan Efendi—(Elini cep saatine götürüp, saati çıkarıp, bakar) Bismillahirrahmani'r-Rahîm (diyerek söze başlar) Efendiler! Reis Bey'e şahsım ve vatansever Urfalı'lar adına teşekkür ediyorum. Bu hareketin ilk adımını atmış ve ilk üyesi de kendileri olmuştur. Sırayla sayıyorum:

Belediye Reisimiz Hacıkâmil-zade Hacı Mustafa Efendi

Barutçu-zade Hacı İmam Efendi

Tüccar Hacıkâmil-zade Hacı Mustafa Reşid Efendi

Mollazade Mahmud Efendi

Polis komserliğinden ayrılan Arabizade Şâkir Efendi

Güllü-zade Osman Efendi

Esnaftan Şelli-zade Ali Ağa

Tüccardan Nebo-zade Hacı İmam Efendi

Hacı Bedir Ağa-zade Halil Ağa

Jandarma Tabur Mülhâkı İzmirli Adil Hulusi Bey

Takı Kumandanlarından Mülâzım-ı evvel Hüseyin Pertev Efendi ve

Jandarma Çavuşu Sofi-zade Hacı Mustafa Çavuş'tan müteşekkildir. Birazdan buraya gelecek arkadaşlarımızla birlikte yemin ederek görev dağılımı yapacağız..

Komt. Ali Rıza Bey— Damat Ferit Paşa Hükümeti Nusret Bey'i mahkemeye sevk etmiş. İngiliz Hükümetinin isteğine boyun eğilmiş; Nusret Bey'in, Ermenileri tehcir ettirmek suçundan idamı isteniyormuş.

Reis Mustafa Bey—Nusret Bey görevini hakkıyla yapmıştır! Adamlık sırası şimdi bize geldi! (İçerdekiler başlarıyla tasdik ederken çok üzüldükleri de hallerinden belli olur.)

Dışardan —(Yanık bir sesle bu türkü okunur) Ben ölüm... düşman kurşunuyla kardaş ben ölüm... Şirin Urfa'm, Al bayrağım için ben ölüm, kurban ben ölüm...

Kapı vurulur —Tık, tık, tık, ... Tık, tık...

İçerden Kadın Sesi—Kim o?

Dışarıdan —Kül zıbıl vaar mı? (kapı açılır ve içeriye adı okunup da beklenen şahıslar girer; topluca ve karşılıklı olarak selamlaşırlar.

İçeri Girenler—(Gürültü yapmamağa çalışarak) Selamün aleyküm, selâmün aleyküm, selamün aleyküm... (deyip ve tokalaşırlarken, içerdekiler de aynı sükunetle cevap verirler)

Müftü Hasan Efendi—Ve aleyküm ü's-selâm...

Osman Güllü—Aleyküm selam... (diğerleri de mırıldanarak, el işaretiyle selamlaşırlar...

Komt. Ali Rıza Bey—Arkadaşlar! Din, vatan, millet yolunda vatani ve milli istiklalimizi yeniden kazanıncaya kadar her türlü keyfi hareket bize haramdır! Eger istiklalimizi kazanamazsak bu can da bize haramdır...! Önce bu yoldan dönmeyeceğimize dair en mukaddes varlıklarımız üzerine yemin ederek söz verelim.; (der ve koynundan çıkardığı bayrağı, belinden çıkardığı silahı ortaya koyar ve) lütfen bir Kur'an-ı Kerim getiriniz (diye sözünü tamamlar. Getirilen bayrağın üzerine konulan Kur'n-ı Kerim'i ve silahı bırakır ve arkadaşlarına hitaben:) Bu andan itibaren geriye dönüş yoktur! Bu söze ölünceye kadar sadık kalmak mecburiyetindeyiz! İhanetin cezası ölümdür! Geliniz öleceksek, şereflice ölelim! İtirazı olan var mı? (der ve etrafındakilerin sırayla yüzüne bakar, sözüne devam eder:) Lütfen sözlerimi tekrar ediniz:

Komt. Ali Rıza Bey—Allah'ımız ve burada bulunan arkadaşlarımız şahit olsunlar ki:

Topluca —(Koro halinde) Allah'ımız ve burada bulunan arkadaşlarımız şahit olsunlar ki:

Komt. Ali Rıza Bey—Vatanımız, milletimiz, bayrağımız hürriyetine kavuşuncaya kadar,

Topluca —Vatanımız, milletimiz ve bayrağımız hürriyetine kavuşuncaya kadar,

Komt. Ali Rıza Bey—Hiçbir fedakarlıktan çekinmeyeceğime, heyetimize sadık kalacağıma,

Topluca —Hiçbir fedakarlıktan kaçınmayacağıma, heyetimize sadık kalacağıma

Komt. Ali Rıza Bey—Şerefim ve Nikahım üzerine yemin eder, Kur'an'a el basarım...

Topluca —Şerefim ve Nikahım üzerine yemin eder, Kur'an'a el basarım... (toplucu yemin ederler.)

Komt. Ali Rıza Bey—Bu günden itibaren heyetimizin adı "Urfa Müdafa-i Hukuk Cemiyeti"dir. Bütün teşkilat tam bir gizlilik içinde çalışacaktır. İstihbarat işimizi Üsteğmen Adil Hulusi Bey yürütecektir. Her ferdimiz kendi çevremizde olup bitenleri tesbit ve tahlil ederek gerek İngilizlerin, gerekse onlarla işbirliği yapan Ermeni ve Süryanilerin hal ve hareketlerini anmağa çalışınız. Bunu yaparken, ihanete bulaşmamış olanlarını sakın incitmeyiniz. Siyasetlerinin ne olduğunu, hedeflerinin ne olabileceğini öğrenmeğe çalışınız. Biz de devleti temsil eden askari ve siyasi yapı olarak- Anadolu'da gelişen siyasi olayları takib ve tahlil etmeğe çalışalım. Şimdi her kes kendi çevresinde çalışsın ve ne yapabileceğini, tasarlasın. Bugünlük bu kadar, şimdi tek tek çıkıyorsunuz. Dikkat çekmeyin ve dışarıda birbinizle ilişki kurmayın. Biz size

gerektiğinde ulaşıyoruz. Çok önemli bir durum olursa doğrudan Reis Bey'e geliniz... Haydi Allah'a emanet olun...

2. SAHNE

Belediye başkanlığının makam odası. Oldukça sade döşenmiştir. Masa, sandalyeler vardır. Kapının önünde bekleyen kapıcı ve biraz ileride onları gözleyen bir İngiliz askeri ile Artin isminde Ermeni tercüman vardır. Olup-bitenleri kontrol etmeğe çalışırlar. Reis Bey masasında çalışmaktadır. İçeri iyi giyimli 40-45 yaşlarında Urfa'ya yeni atanmış bulunan Mutasarrıf Ali Rıza Bey girer. Başkana iade-i ziyarette bulunmak üzere gelmiştir. Artin Başkanın kapıcısına pervasız bir edayla ve tehdit ederek:

Artin —Bana bak zoo.. (İngiliz askerini göstererek) İngiliz kumandan diyor ki: her gelenin ne için geldiğini soracaksın zo..!

Kapıcı —(İngiliz askerini göstererek) Hergelenin (argo bir kelime olup kötü anlam taşımaktadır.) zoru ne(!).? (diye dalga geçer ve onları aşağılar.)

Artin —Zo dikkatli konuş, adam İngilizdir, sizin için çok kötü olar..! Bunlarla oyun oynamaz zo..!

Akilli olasız, yazık olmasın, onun için durum zo..!

Kapıcı —Yanlıı anlısan lo...Her gelenin işi nedir, onu mı soracağam diyem (kasten mahalli ŝiveyi Kullanır) sen onu (kelimenin üstüne basarak ve vurgulayarak, İngiliz askerini göstererek) HERGELE diye aynısan..! Konuŝmaya şahit olan Mutasarrıf Bey gülümseyerek)

Mutasarrıf Ali Rıza—Evladım, Reis Bey'e iade-i ziyarette bulunmak için gelmiŝtim...

Kapıcı —Buyurun Mutasarrıf Bey, müsaittir... (Eliyle içeri girmesini işaret eder. Kapıyı tık, tık, tık vurur ve içeri girmeden seslenir:) Efendim, Mutasarrıf Bey geldiler. (Misafir içeri girer, Kapı kapanır.)

Reis Mustafa Bey—Hoş geldiniz Mutasarrıf Bey..

Mutasarrıf Ali Rıza—Hoş bulduk efendim...

Reis Mustafa Bey—Nasılsınız? İyisiniz inşaallah...

Mutasarrıf Ali Rıza—Bu zamanda ve bu ŝartlar altında iyi olmak mümkün mü Reis Bey? Ama ümitli olduğumu müjdelemek isterim. ...Hayırlı gelişmeler var.! Kurmuş olduğunuz Müdafa-i Hukuk Cemiyetini Anadolu Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Temsili Kuruluna arz ettim. Yalnız Urfa Müdafa-i Hukuk Teşkilatının haberleŝmesini Urfa Telgraf Müdürlüğü'nden

yapmayacağız. Komutanımız Ali Rıza Bey'le bu hususta mütabık kaldık. Biz gizli olması gereken istihbaratımızı ya Karacurun'dan veya Siverek üzerinden sağlayacağız. Karacurun'a geçici bir telgrafhane tesis ettik. Buradan özel ulaklarla haberleşmeği sağlayacağız.

Reis Mustafa Bey—Peki, dikkati çekmez mi?...

Mutasarrıf Ali Rıza—Bu adamlar yöreden seçilmiş vatan evlatlarıdır. Yöreyi tanıdığı için tehlike arz etmez. Bu bölgelerde yabancıya görev verilmez; hemen dikkati çeker. Siverek üzerinden Diyarbakır 13. Kolordu Kumandanlığı ile irtibata geçeceğiz. Böylece lojistik ihtiyaçlarımızın da temini mümkün olacaktır. (Bu arada Müftü Hasan Efendi ziyaret için geidiğini kapıcıya söyler.. Kapı önündedirler ve kapıcıya:)

Müftü Hasan Efendi—Evladım, Reis Bey'e haber ver; eğer müsaitse ziyaret etmek isterim... (kapıcı rahatsız olduğunu hissettirerek:)

Kapıcı —Ziyaretinizin sebebi nedir müftü Efendi? Artin Efendi diyor: İngiliz soruyormuş...

Müftü Hasan Efendi—(Gülümseyerek) Ziyaretimin sebebi, ziyarettir evladım! İçerde kimse var mı?

Kapıcı —Reis Bey'in yanında Mutasarrıf Bey var...

Müftü Hasan Efendi—Daha iyi, ikisini birden ziyaret ederiz. (der ve içeri girer selam verir) Selamün aleyküm.. (Reis ve Mutasarrıf ayağa kalkarak ve O'na doğru giderek, tokalaşır, yer gösterirler.)

Reis Mustafa Bey—Aleyküm selam. Buyurun Müftü Efendi, şeref verdiniz... (oturunca) Merhaba..

Mutasarrıf Ali Rıza—Aleyküm selam; hoş geldiniz, merhaba... Hocam, iyi oldu geldiğiniz. Bilmeniz gereken hususlar var..

Müftü Hasan Efendi—Ben de onun için geldim; bakalım durum ne merkezde ...Anadolu'nun her tarafından Erzurum'a heyetler gönderiliyormuş.

Mutasarrıf Ali Rıza—Evet Efendim, isabet buyurdunuz. Mustafa Kemal Paşa da katılacakmış... Biz de bir delege göndersek çok iyi olur... Ne yazık ki yol çok tehlikeli ve biz İngilizlerin gözetimi altındayız.! Vatanı kurtarıncaya kadar İstanbul hükümetiyle, İngilizleri hoş tutmak, idare-i maslahat yapmak gerekir...

Müftü Hasan Efendi—Efendiler, eğer uygun görürseniz ben emrinizdeyim; gidebilirim. Allah'a hesap, vatana can borcum var! Urfa'ma bu can helal olsun... Hem benim gitmem daha uygun, daha mantıklı, daha kolaydır... Çünkü Bir "İcazet-name" imtihanı

var; beni de heyete koymuşlar... bahanesiyle evvel Allah'ın izniyle giderim... Evlat! (kelimelerin üzerine basa basa) Vatan, namus, millet söz konusu olursa: ihtiyarlık, hastalık, çoluk, çocuk ne olacak sözleri bahane olamaz...!

Mutasarrıf Ali Rıza—Hocam: buradan Erzurum'a kadar yaya gitmenin ne olduğunu iyi bilenlerdenim. Bu millet sizler gibi büyüklere sahip oldukça, esaret nedir bilmeyecektir.! Bu konuyu düşünelim. Sizin gibi bir büyük vatanseveri tehlikeye atamam! Efendim, şu anda Anadolu Müdafa-yı Hukuk Teşkilatı çalışmasını Sivas'ta yürütmektedir. Sivas'a çalışmalarımızı rapor ettim. Müsaade ederseniz -bilginiz olsun kabilinden- arz edeyim:

Sivas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti Temsil Kurulu Başkanlığına,

Şimdilik mevcudu 600 silahlı asker olmak üzere Sancak Jandarma Komutanı Başkanlığında, 12 reis yönetiminde gizli Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti olduğu ve husustaki emirlerinin adı geçen Ali Rıza Bey'e verilmesi rica olunur.

3 Ekim 1919

Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza

Müftü Hasan Efendi—Berhüdar olasın aziz kardeşim...

Mutasarrıf Ali Rıza—Estağfirullah (diyerek eliyle mütevazice yaptığının normal olduğunu ifadeye çalışır.) efendim; vazifemiz... İngilizler çok sinsice hareket ediyorlar ama tavırlarında Tutarsızlık görüyorum.! Mesela: askerleri terhis ettirdiler, fakat silahları toplamadılar. Silahların bizde kalmasına göz yumuyorlar. Biz de istenilmeyince silahları teslim etmegi unuttuk görüldük. Bunda bir İngiliz hesabı var! bakalım ne çıkacak! (Kendi aralarındaki konuşma sürerken başkanın kapısına Üsteğmen Adil Hulusi Bey geldi ve Başkanlık kapıcısına:)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Mutasarrıf Bey'le görüşmek istiyorum; Başkanın yanında imiş.. Üsteğmen Adil Hulusi geldi; diye haber verin... (İngiliz asker ve Ermeni Artin durumdan şüphelenerek sebebini (kapıcıdan, işaret ederek) sormasını isterler. Kapıcı yarı gönülsüz yarı alaycı bir tavırla)

Kapıcı —Hangi hususta görüşeceksiniz? (Üsteğmenden anlayış göstermesini ima ederek:) Ermeni Ertin Efendi'nen, İngiliz asker soruyur da... Kusura bakmayın...

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Görevin gereği, sorman normaldir. Onların da sormaları, görevleri gereğidir. Onlara söyle: atlar açlıktan ölmek üzereler... Yem ve ot gerekmektedir. (Kapıcıya

hitaben ve önemini vurgulayarak) ölü atlar kimsenin işine yaramaz..., öyle değil mi? (Artin ve İng. asker rahatlamışlardır. Hallerinden belli olmaktadır. Kapıcı başkanlık kapısını tıklattır ve kapıyı açarak (dışardan, içeri girmeden):

Kapıcı —Efendim, Jandarma Komutanı Üsteğmen Adil Hulusi Bey geldiler; görüşmek isti... (sözü kesilerek)

3. SAHNE

(Öncekiler ve Üsteğmen Adil Hulusi Bey; yerlerinden kalkarak O'na: hoş geldin dercesine, sıcak karşılırlar.)

Reis Mustafa Bey—Buyursunlar, buyurun Üsteğmenim.... (Üsteğmen içeriye bir asker düzeni ile girer ve içerdekileri asker selamıyla selamlar... Reis Bey, O'na oturacak yer göstererek:) Şöyle buyurun. (der. Üsteğmen gösterilen yere oturur; başından şapkasını çıkarır ve başıyla selamlarken)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Teşekkür ederim efendim...

Reis Mustafa Bey—Hayırdır inşaallah? Bu ziyaretinizi neye borçluyuz?

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Efendim, atlarımızın yemleri tükenmiştir. (yüksek sesle) Acilen ot ve Arpa lazımdır. Durumu Mutasarrıf Bey'e ve Zât-ı Âlinize arz edeyim dedim.

Mutasarrıf Ali Rıza—(Yükse perdeden bir sesle, dışarıya duyururcasına) Merak etme Üsteğmenim: bu memlekette sap da çok, samanda çok. Hemen temin ederiz... Hele biraz dinlen... (Eliyle soru işareti yaparak, daha kısık bir sesle) Hayırdır? yeni bir şey mi var? (Adil Hulusi Bey sakin ve müjdecî bir sesle)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Evet, Sivas'tan mesaj geldi.! Durumu hemen arz edeyim dedim. (Şapkasının içinde gizlenmiş olan mesajı çıkarır ve dikkatli bir şekilde okur:

URFA MUTASARRIFLIĞINA

Sivas 209-60

Hamiyet ve vatanseverce çalışmalarınıza teşekkür olunur. Teşkilatın tamamlanıp genişletilmesine son derece gayret gösterilmesi hususunun Jandarma Komutanı Ali Rıza Bey'e tebliği ve haberleşmenin devamı ve Diyarbakır'da 13. Kolordu Kurmay Başkanlığıyla Mardin'de 5. Tümen komutanı ile ilişki kurulması rica olunur.

Mutasarrıf Ali Rıza—Bu memleket-Allah'ın izniyle-
sahipsiz değildir. İngilizler kendilerini o kadar
büyük görüyorlar ki, neredeyse kendilerini
Allah'ın bir lütfu olarak sunacaklar! “Sizleri
elimizden artık kim kurtaracak demek”
pervasızlığını gösteriyorlar... Bilmezler ki:
zulümle milletler esir edilemezler! Zalimin
zulmü varsa, mazlumun ALLAH'ı vardır!
Arkadaşlar! Bu mesajı kurtuluşun ilk müjdesi
olarak kabul ediyorum. Artık yalnız deliz.! (Bu
arada Şakir Efendi başkanlık kapısına gelir ve
şikayetçi olduğunu kapıcıya, Artin ve
İngiliz'in duyacağı bir sesle söyler. Kıyafet
olarak şalvarlı, sırtında yün aba vardır. Tipik
ve fakir bir Urfalı görünümündedir.
Konuşmaları mahalli bir uslup ileler.)

Şakir Efendi—(Kapıcıya) Baboş, Reis Bey'le görüşmah
istiyem. (Kapıcı Artin'i ve İngiliz'i işaret
ederek ve onları sorduğunu ima ederek)

Kapıcı —Ne için görüşacahsan?

Şakir Efendi—Susuzlıhdan öldih... Çeşmemiz ahmi!
Kuyumuzun suyu kurıdı! Reis Bey çarasına bah-
sın!

Kapıcı —(Elini içeri gir dercesine ve- alaylı bir şekilde sallayarak:) Suyı Reis Bey bulami, siye nerden bulacah... (der ve kapıyı tıklattıktan sonra, kapıyı açar ve:) Reis Bey, bu adamın bir arz-ı halı varmış... (döner, adama:) gir...! (Adam içeri girer ve söze başlar. Bu arada içerdekiler sesin sahibini tanımışlardır. Dışardaki seslere kulak vermektedirler.

4. SAHNE

(İçerdekiler ve Şakir Efendi)

Şakir Efendi—Reis Bey, susuzluktan öldih! Allah'tan kork! Kuyumuzun suyu çekildi! Çeşmemiz ahmi! Ne yapacahsan yap! (derken sesini dışarıya duyurmak istercesine yüksek sesle söylemiştir. Reis Bey de aynı taktiği kullanarak ve biraz da yüksek sesle:)

Reis Mustafa Bey—Kardeşim sen kimsin? (derken eliyle herhangi bir isim söylemesini işaret eder ve) Ne istiyorsun? (Şakir Efendi hemen cevap verir:)

Şakir Efendi—Biye Karagöz Hasan derler... ulu camının yanında otırıyam. Su istemaha geldim... Öldih susuzluktan...!

Reis Mustafa Bey—Allahtan kork! (Yüksek sesle) Su var da vermiyem mi? Kuyunun suyını ben mi çektim! Hele sakin ol; biraz dinlen, sıra sana gelecek.... Allah büyüktür... (Sesinin tonunu düşürür ve dost bir hitapla Hoş geldin Şakir Efendi... Tam zamanında geldin...

Şakir Efendi—Hoş bulduk Reis Bey. Kusura bakmayın, dışardaki sebepten dolayı böyle bir mazeret uydurdum...

Reis Mustafa Bey—İsabetli oldu Şakir Bey Kardeşim. Sivastan talimat geldi; Anadolu ve Rumeli müdafaayı Hukuk Cemiyeti ile irtibat sağlamış durumdayız. Evet, sizde ne haberler var?

Şakir Efendi—Efendim, tebdil-i kıyafetle, dolaştığım yerlerde gördüğüm ve duyduklarımı yan yana getirince ortaya şu gerçekler çıkıyor: İngilizler aşiretleri ayrı, ayrı silah ve para yardımı ile birbirlerine düşürmeğe ve olabilecek bir karşı gücü kendi arasında vuruşturarak imha etmektir. Halktan ve askeri birlikten silahları toplamamasının iki sebebi var gibi geliyor bana:

1.si silahlanmak için aşiretleri, kendi askeri kuvvetine karşı kışkırtmak; hatta şehre

saldırtmak, yağmalatmak, halkı birbirine kırdırtmak. Bu işte Müslümanlarla, Ermenileri birbirlerine vurdutmak. Ermeniler zaten kendileri tarafından silahlandırılmıştır. Dünya kamuoyuna Müslüman-Hıristiyan çatışmasını getirerek, onların hamisi gibi görünüp, bizi de Ermenileri de sömürmek olabilir..

2.si Daha zayıf gibi görünüyorsa da 1916 Anlaşması gereği buraları Fransızlara bırakabilirler. Onların egemenliğini zayıflatmak için, halkın silahlanmasına göz yumuyor olabilirler. Hem bizleri, hem Ermenileri, hem de Fransızları oyuna getirmek istiyor olabilirler. Buralarda kalıcı gibi davranmıyorlar... Şehrin önemli yerleri ellerinde ama ciddi bir istihkam yapılmadı... Acizane kanaatim budur...

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Şakir Efendi iyi bir komiser olmanın yanında, iyi bir istihbarat da yapmıştır. Görüşlerine katılıyorum. İhtimaller doğruya çok yakın. Özellikle: aşiretlerin birbirine düşürülmesi ve gizlice silahlandırılması hususu artık gizlenmiyor. İngiliz altınları bazı kişileri, aşayiri azdırmış durumda. Ketkanlı Aşireti, Aneze Aşireti, Milli Aşireti'nden İbrahim Paşa'nın Oğlu Mahmut ve Siyala aşiretinin reisi Salih el

Abdullah İngilizlerle işbirliği yapıyor. (Derin bir nefes alır ve yeniden söze başlar:)

Efendim, eğer uygun görülürse Birliğimizin başı Komutan Ali Rıza Bey'e arz edelim; iki temsilcimizi Siverek'e, oradan da 13. Kolorduya gönderelim. Hem Çalışmamızı, yapmak istediklerimizi, hem de ihtiyaçlarımızı belirtelim. Ne yapacağımız konusunda emir ve tavsiye alalım derim.(Reis Bey'e hitaben) Efendim, lutfen Jandarma Komutanımız Ali Rıza Bey'e bir telefon ediniz; ot ve saman temini için buraya acilen teşrif etsinler. Bu arada Diyarbakır'la da irtibat sağlanmış olunur. (Reis Bey telefona uzanır ve telefonun kolunu çevirerek zilini çalar; komutana bağlanmak ister)

Reis Mustafa Bey—Evladım, beni Jandarma komutanı Ali Rıza Bey'e bağlayıver, hemen! (bir iki saniye sonra: Komutanım, atlar için yem, saman lazımmiş. Temin edilmek üzeredir. Acilen buraya intikaliniz mümkün mü? Bekliyoruz... (Yanıdakilere dönerek) Hemen geliyorum dedi.

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Arkadaşlar, göndereceğimiz zevattan biri Şakir Efendi olursa iyi olur. Kendisinin polis komiseri olması ve işi bilmesi çok önemlidir. Bu iş hem tehlikelidir; hem de dikkat ister; hata mahvımıza sebep olabilir...

Şakir Efendi—(Kendinden emin ve görevi kabul etmiş bir edayla) Yanıma Mollazade Mahmut Efendi'yi verirsiniz iyi olur. Cesur Adamdır. İş bilir, dil bilir, oraları iyi bilir .

Müftü Hasan Efendi—Münasiptir... Allah yardımcıları olsun... (Oradakiler hep bir ağızdan yavaş bir Sesle)

Hep Birden—Amiiin, Amiin... Amiin..

Şakir Efendi—Bana müsaade... (dışarıdakilerini kasd ederek) Zaten şüpheleniyorlar! Girdi neden çıkmadı demesinler...

Reis Mustafa Bey—Biz komutanla görüşelim; gereken talimatı ve evrakı size ulaştırırız. Giderken, çevrede eşkıyalık yapan aşayire dikkat ediniz. Mümkün olan yol emniyetiniz sağlanacaktır. Haydi güle güle.. (dışarıdakilere duyurmak istercesine) Karagöz Hasan! çok susuz kalırsan: Mecmel bahirden veya Herahmandan (bu yerlerin birisi Halilürrahman gölü, diğeri göl suyunun birleşip aktığı yerden) taşırsın.! Sular çoğalınca kadar böyle idare et!

Şakir Efendi—(Dışarı çıkar ve oradakilere hitaben, gırgıra alarak oynadığı rolü tamamlamak istercesine saf saf konuşurken, Urfalı'lara has bir deyimi kullanır ve elini sallar) Tev, tev, tev.. "Ölme eşşegim ölme: yaz geli.!" Su çoğalırsa, bize gelecahmış... (der ve giderken

Komutan Ali Rıza Kapiya gelir; Oradaki Artin ve İngiliz'e hitap eder gibi yapar. Parolayı bilmektedir. Alaycı bir ifadeyle)

Komt. Ali Rıza Bey—Atla, otlar, itle uğraşmaktan işimize bakamıyoruz! Bir ot meselesini halledemediler! (kapıcıya) Reis Bey içeride mi? (diye sorar ve cevabını beklemeden içeri dalar.)

5. SAHNE

(Öncekiler ve Jandarma Komutanı Binbaşı Ali Rıza)

Komt. Ali Rıza Bey—(İçeridekilerini askeri selamla selamlar. Onlarla tokalaşır; Çok kısık sesle aralarında kısa bir konuşma geçer. Her haliyle ittifak edildiği anlaşılmaktadır. Biraz daha otoriter bir sesle ve dışardan duyulmamasına dikkat ederek:) Arkadaşlar! İyi gelişmeler var... Allah'ın izniyle muvaffak olacağız. Aldığımız karar yararlı olacaktır. Durumumuzu içimizden birilerinin anlatması ve ihtiyaçlarımızı belirtmemiz lazımdır. Silahtan, cephaneye; erzaktan ilaca kadar bir çok şeye ihtiyacımız vardır. Hatta topa, gülleye ihtiyaç vardır. Vatanımızı ve hürriyetimizi tekrar elde edebilmek için kendi başımıza ne yapabiliriz?

Onun hesabını yapalım! EN BÜYÜK KAHRAMANLIK, BÖYLE ZAMANLARDA KENDİNİ KURTARABİLMEKTİR. Bizler bunu -Allah'ın yardımıyla- yapabiliriz! Urfalı'larda bu imanın ve bu cesaretin var olduğunu görmekteyim... (Adil Hulusi Bey'e hitaben:) Üsteğmenim, hemen şu mesajı ilgili makama "Bila" kaydıyla gönderiniz.!

Ütgm. Adil Hulusi Bey —Baş üstüne Komutanım. (der ve hemen kağıt kalem çıkarır. Osmanlı Türk Alfabesiyle yazı yazmağa hazır bekler; Komutan söyledikçe, O da seri bir şekilde yazar.)

Komt. Ali Rıza Bey—

13. KOLORDU KURMAY BAŞKANLIĞINA

Urfa'da milli teşkilatlanma başlamıştır ve memleket işgal altında bulunduğundan gayet gizli tutulmaktadır. Sivas'taki temsil kurulu Başkanlığı'na bilgi arz ettim. 13. Kolordu Kurmay Başkanlığı'yla haberleşmenin temini emir alındı. Cemiyetin mutemet ver reisleri bendenizim. Cemiyet(imiz), günden güne güç kazanmakta ve mevcudu 600'lere ulaşmaktadır. Yalnız Zât-ı Alileri'yle daha çok temasta bulunarak durumu serbestçe anlamak üzere Cemiyet(imiz) yöneticilerinden delege olarak Arabizade Şakir Efendi ve Mollazade Mahmut Efendi'ler Siverek'e gönderilmektedir. Telgrafla Zât-ı Alileri'yle haberleşmek emelinde olduklarından, aydınlanmalarına yardım buyurulması rica olunur.

13 Ekim 1919
Urfa Jandarma Komutanı
Binbaşı Ali Rıza

(Reis Bey'e ve diğerlerine hitaben)
Harekatımızı gizlice, güvendiğimiz
hemşehrilerimize anlatalım. İkmal yapalım.
Silah ve cephane tedarikinde bulunalım.
Ermenilerin hal ve hareketini takip edelim.
(Üsteğmen Adil Hulusi'yi göstererek) Biz de
İngilizleri yakından takip ediyoruz.
İngilizlerde bir toparlanma ve yolculuk
hazırlığı var gibi. Siyasi ve sosyal durum her
an değişebilir. Fransızların Şam'ı, Haleb'i ve
Cerablus'u işgal ettiği, 1916 Anlaşmalarına
göre buraları İngiliz Mısır Seferi Kuvvetler
Komutanı General ALLENBY'nin, Fransızlara
devrettiği istihbaratını alıyoruz. Bize biraz
yumuşak davranmalarının sebebi bu olabilir.
Dikkatli ve uyanık olmamız gerekir. Ne
zaman, nerede hangi parolayla toplanacağız?

Reis Mustafa Bey—Acil bir durum olursa Bedir Ağa-
zade Halil Ağa'nın evinde toplanalım.
Parolamız: Bir dellala "Ulu Cami'de Mevlit
var!" diye çağırtalım. Yıldız Meydanında bir
çocuk Caminin giriş kapısında bir çocuğa:
"Urfalı'yam ezelden" türküsünü çağırtalım.
Herkes birbirine haber versin ve acilen

toplantıya gelsin. (Komutan uygun olduğunu işaretle dışarıdakilere duyururcasına)

Komt. Ali Rıza Bey—Reris Bey: Beygirler açlıktan ölüyor! siz hala biraz yemulamadınız! (Şakacı bir tavırla) Saman pazarında saman mı kalmadı Reis Bey! Beni böyle basit işler için meşgul etmeyiniz. Ben gidiyorum (der, Adil Hulusi Bey'le birlikte odadan çıkarlar. Değerleri de sessizce vedalaşarak, selamlaşarak tek, tek dışarı çıkarlar).

6. SAHNE

Sahne açılmadan, şehirde bir uğultu dolaşmaktadır. Ses ve söz şehirde yankı yapmakta, adeta dalgalanmaktadır:” İngilizler gitti, Fransızlar geliyor! Fransızlar geliyor! Fransızlar Hükümet konağını ele geçirmişler! Yahu burası yol geçen hanı mı? Gavurun biri gidip, biri geliyor! Bu memleketin sahibi yok mu? (Bozuk aksanlarıyla Ermeni vatandaşların bir kısmı:) Yasasin! Fransız kardeşler geldiii! Artık medeni olacağız..! Hükümete gidelim zoo!” sesleri birbirine karışmaktadır.

Urfa Hükümet Konağı önünde Fransız Askerleri ve Kumandan Yarbay Vüjisi. Konağa Fransız Bayrağı çekilmektedir. Ermeni ve Süryani'ler alkış tutmaktadırlar. Kumandan etrafındakilere Fransızca olarak emirler vermektedir. Halk büyük bir panik yaşamaktadır. Halk iki

guruba ayrılmıştır. Bir gurup üzüntü içinde kıvranıp, olup bitenleri anlamağa çalışırken, diğer (Ermeni ve Süryani'lerden oluşan) gurup sevinçlerini gizlememekte, tezahürat yapmaktadırlar. Halkın içinde Müftü Hasan Efendi ile Molla-zade Mahmut ve Şelli-zade Ali Ağa da vardır. Yaklaşık kalabalık bir topluluk oluşturmaktadırlar. Çoğunluğu Ermeniler teşkil ediyorlar. Fransız Komutan halinden ve gördüğü ilgiden çok memnundur. Onları kibirli eda ile zaman, zaman selamlar. İki asker nöbetçi, iki asker bayrak çekimi ile ilgilenmektedir. Komutanın arkasında yaveri vardır. Askerlerin çoğunun Fransız olmadığı hemen anlaşılır. Bunlar Fas, Tunus ve Cezayir asıllı Fransız askerleridir. Tabir caizse her kafadan bir ses gelmektedir. Yalnız Komutan konuşunca sesler kesilmektedir. Konuşmaların bir kısmını Müftü Hasan Efendi, bir kısmını da Fransızca bilen Ermeniler tercüme etmektedirler. Konağın önü beş-altı basamakla iki taraftan çıkılabilir bir merasim ve selamlama alanına sahiptir. Selamlama sırasında halktan “ne oluyor” düşüncesiyle toplanmalar görülür...

Yarbay Vüjisi—(Eliyle etrafi selamlar -el sallar- ve kendisine tezahürat yapan Ermenilere): Bon Huere (bon öör), salue! (salü)! Commente allé vous? Monsieur et madams (comant alle vu Mösyö é madam?

Serkis Demirciyan—Tré bienne Monsieur (Tre biyen müsyü!) Bon jour Monsieur Commandt (Bon jur mösyö Comand)..

Ali Şelli —(Müftü Hasan Efendiye hitaben:) Hocam, siz Fransızca'yı iyi biliyorsunuz; Fransız ne diyor?

Müftü Hasan Efendi—Ali, Fransız komutan, “İyi günler; merhaba! Nasılsınız? Beyefendiler, hanımefendiler;” diyor.

Mollazade Mahmut—Peki, bu Ermeni ne diyor? Baksana, adamın bir zil takıp oynamadığı kaldı!

Müftü Hasan Efendi—Bu Ermeni Malatyalı Serkis Demirciyandır. Kumandana “Çok iyiyiz; merhaba kumandan!” diye yağcılık yapıyor... (Bu arada Fransız bayrağı direğe çekilmek üzere hazırlanmıştır. Fransız komutanın yaveri yüksek sesle:)

Fransız Yaver—Attentions! (Attnsiyon!) (der. Eğer mümkünse bir borazanla tiii çekilir. Bu arada askerler selam dururlar. Bayrak göndere çekilir.)

Müftü Hasan Efendi—Dikkat komutu verdi! (bir iki saniye sonra bayrak göndere çekilir. Hasan Efendi arkadaşlarını ikaz eder.) Haydi gideli Ali Efendi; İngilizlerin gelişi hayırlı değildi.! Fransızların gelişi daha da kötü. Baksanıza daha geldikleri anda Ermenilerle dost oldular.

Bu adamlar korkarım bu milletin, bu devletin başına büyük dert açacaklar.! (İlerden gelen dört- beş kişilik heyeti ve önde gelen kadını göstererek) Amerikalıların Kızıl Haç ekibi geliyor tebrike! Bizi burada görmeseler iyi olur. Arkadaşlar Reis Bey'e hemen ulaşın; acilen toplanmamız gerekir. Durum vahim! (der ve sahneyi terk ederler. Bu arada Amerikan ekibi Fransız Kumandanın yanına gelmiştir. Ellerinde kızıl haç ve amerikan bayrakları vardır. Komutan onlara önem verir ve eliyle selamlar; gelenlere hitaben:)

Yarbay Vüjisi—Bon jour madam, bon jour monsieur!
(Bon jur madam, bon jur mösyö derken Amerikalı kadının elini sıkar ve centilmence öper.)

Bir Ermeni—Antranik ne door zo?

Antranik —İyi günler madam, iyi günler Agalar der zoo.

Bir Ermeni—Elini neden öptü? Yohsa anasidir zoo?

Antranik —Ne anlamaz adamsin (bozuk bir Türkçe ve Ermeni aksanıyla) Kibarlıktan zo kibarlıktan! Bunlar Firansız! kibardir zo kibardir..! Hele bir medeni ol, sen de öpeceksin zoo!

Yarbay Vüjisi—Madam, je suis Colonelle Vüjisi, Armée de France (Madam jö süvi Kolonel Vüjisi Armé dö Frans)

Antranik —Fransız Ordusundan Yarbay Vüjisi imiş adi..

Mary Caroline—En chanté monsieur; My name is Mari Caroline Holmes (An şante mösyö, May neymis Meri Kerolayn Olms) De croix rouge et camarades. (dö kiruva ruj é karttarad)

Antranik —Madam adının: “Benim adım Meri Kerolayn Olms” diyor. Kızıl Haç’tan olduğunu söylor. Yanindekiler arkadaşları imiş zoo!

Yarbay Vüjisi—(Başıyla tekrar selamlar ve ona:) En chanté madame! (Yaverine dönerek) Soldat! Appelle l’officier d’information! (Solda! Appel lofisie denformasyon! dedikten sonra misafirlerine dönerek:) “S’ils vous plais maadame et s’ils plais monsieurs (sil vu plé madam e mösyö diyerek içeri alacakmış gibi yapar. Yaveri içeri girer ve yanında Yüzbaşı Villie ile geri döner; Komutana selam verir, komut bekler. Yarbay Villie’nin kulağına bir şeyler söyler ve dönüp misafirleriyle ilgilenir, misafirlerini içeri odasına alır.)

Bir Tellal —Urfalı’lar! Ulu Cami’de Mevrit var!, Memleketin, milletin ruhuna mevlid ohınacah! (diye bağıırırken, parolanın işareti olan türküyü -yanık sesli- bir çocuk bestesine uygun bir şekilde söylemektedir.)

Çocuk — Urfalı’yam ezelden,

Urfalı'yam ezelden,
Gönlüm geçmez güzelden,
Gönlüm geçmez güüzelden vaay..

Gönlümün göözü çıksın,
Gönlüümün göözü çıksın,
Sevmiyeydiim ezelden,
Sevmiyeydiim eezelden vaaay!

Urfa bir daağ içinde,
Urfa bir dağ iiçinde,
Gülüm bardaağ içinde,
Gülüm bardağ iiçindee Vaaay..

Urfa'yı Hak saklasın,
Urfa'yı hak saaklasın,
Bir yarim vaar iiçinde,
Bir yarim vaar içinde Vaaay..

Urfa bir yaana düşer,
Antep bir yaana düşer,
Zülüf gerdana düşer,
Zülüf gerdana düşer Vaaay..

Bu nasıl baş baağlamak,
Bu nasıl baş baağlamak,
Her gün bir yaana düşer,
Her gün biir Yaana düşer vaay.. (Perde kapanmıştır.)

3. PERDE

(FRANSIZLARIN URFA'YI İŞGAL GÜNLERİ)

Şehir tümüyle Fransızların kontrolüne geçmiştir. Ermeniler onlara insan, hizmet, ikmal lojistik açıdan yardım ettiklerini artık gizlememektedirler. Ermeni'ler silahlanmış, Fransız askerlerinin yanında yer almışlardır. Fransızlar oldukça katı davranmaktadırlar. Urfalı'lar ne yapacakları hususunda kararsızdırlar. Bu işin böyle gitmeyeceği belli olmuştur. Her kes bir rehber ve önder beklemektedir. Müdafa-yı Hukuk cemiyetini duyanlar hemen katılmaktadırlar. Bazıları da gönüllü asker olmak için Jandarma Komutanlığına müracaat etmektedir. Komutanlık bu şahısları Yeni kurulmuş bulunan Kuvva-yı Milliye'ye yönlendirmektedir. Sahnenin orta kısmında bir oda. Burası Bedir Ağa-zade Halil Ağa'nın evidir. Bir taraftan Kale ve mancınık tarafı, diğer taraftan Tıfındır, Hastahane, Kızıl Haç teşkilatı ve Mahmut Nedim Bey'in evi görülmektedir. Hastahaneye, Nedim Bey'in evine ve Kızıl Haç teşkilatına Fransız bayrağı çekilmiştir. Halil Ağa, Reis Bey ve Mutasarrıf Ali Rıza Bey, Ahmet Rami Efendi, Müftü Hasan Efendi, Mollazade Mahmut ile Ali Şellé vardır. Hararetili bir konuşma yapılmaktadır. Konuşan Reis Hacıkamil-zade Mustafa'dır:

1. SAHNE

Reis Mustafa Bey—Arkadaşlar! Bu işin sonu yok! Gittikçe kötüye gidiyoruz. Anlaşılan Urfalı'ların dediği gibi: “kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz!”

Ahmet Rami—Yahu devletin yapmadığını biz mi yapacağız! Elbet devletin bir tedbiri vardır!

Halil Ağa —Eğer devlet şu anda içine düştüğü durumdan çıkamıyorsa, elbette başımızın çaresine Bakacağız.! Ne yani? Oturup ağlayacak mıyız?

Mutasarrıf Ali Rıza—Arkadaşlar! Tartışmağa vaktimiz yok! Neyi, nasıl yapacağız? Onu konuşalım.

Müftü Hasan Efendi—Adamlar “Köpeksiz köy”e gider gibi, ellerini, kolların sallaya sallaya geldiler. Ne oldu bize? Üzerimize ölü toprağı mı serpildi? Daha ölmedik! Böyle esaret altında yaşamağa da, ölmeğe de niyetim yok. Her kes üzerine düşeni yapmak mecburiyetinde. Vatana kim ihanet ederse itlafi gerekir! Bilesiniz!

Reis Mustafa Bey—Ağzına sağlık Hocam; Allah razı olsun. Önce şu andaki son durumu Mutasarrıf Bey'den öğrenelim. Biz ne durumdayız? Düşman ne durumda?

Mutasarrıf Ali Rıza—İngilizler neleri varsa toplayıp bir gecede çekip gittiler. Götüremediklerini Fransızlara bıraktılar. Yalnız Güvenlik kuvvetlerimizdeki silahları Komutanın sorumluluğunda bıraktılar. (Cebinden bir liste çıkararak oradan bilgi aktarmağa başladı.) Toplam 800 askerleri var. Askerlerinin hemen, hemen tamamı Fas, Tunus ve Cezayir Müslümanları'ndan toplama. Bir nevillejyoner gibi kullanıyor. Yalnız subay ve ast subayları ile erbaşları Fransız. Topları, tüfenkleri ve makinalıları var. Şu anda Hükümet Konağı, Tıfındır tepesindeki Bediüzzaman Karakolu, Hastahane, Mahmud Nedim Bey'in Konağı, Şişko'nun Konağı, Kızılhaç teşkilatı ve binası, Hızmalı Köprü ve deresi, Ermenilerin çevreyi gören yüksek yerdeki evleri, Kızıl Haç teşkilatındaki Amerikalılar -güya Ermeni yetimlerini korumak için buradalarmış(!)- Bütün imkanlarımızla bu güne kadar bağrımıza bastığımız, kardeş ve dost sandığımız, devletimizde paşalığa kadar yükselttiğimiz Ermenilerin kahir ekserisi, bazıları korkudan, bazıları isteyerek Fransızları emrinde çalışıyor. Şu anda şehrin giriş ve çıkış yolları kotrol altındadır. Kısaca bu durumdayız.! (Arabizade Şakir Efendi gelmiş. Ondan Siverek, Diyarbakır, Sivas'ta olup bitenler hakkında bilgi alabiliriz.

Mollazade Mahmut—Biliyorsunuz, Siverek'e Arabizade Şakir Efendi ile beraber gittik. Köylü gibi giyindik. Yolda bir çok aşayirle karşılaştık. Şehri yağmalamağı pılanlıyolar. Çoğu bu durumdan karlı çıkmak için her şeyi göze almış durumda... Zar, zor Siverek'e ulaştık. Fransızlar her tarafı istilşa etmiş durumdalar. Siverek'i işgal edememişler! Aşiretlerden çekiniyorlar. Ali Fuat adında bir yiğidi Fransızlar tevkif etmişler. Halkı milli harekate davet ediyor diye.! Halk galeyana gelmiş! Bırakmak mecburiyetinde kalmışlar. Beydilli Aşireti'nin -Urfalı'lar Badıllı diyorlar- reisi Said Badıllı'ya Fransızlar, kendileriyle birlikte hareket etmeleri karşılığında 7000 Fransız altını vereceklerini teklif ediyorlar. Said Bey, onlara: "Vatanını satacak kadar alçak olmadığımı" söyleyerek, reddediyor. Said Bey bizimle görüştü. Bize:" Urfalı'ların yanındayım; hiç merak etmeyin! Maiyetimle yardımınıza geleceğim!" dedi.

Müftü Hasan Efendi—Allah razı olsun; vatanın ve milletin böyle asaletli evlatları oldukça zevalimiz söz konusu dahi olamaz. Pekala Siverek'te neler oluyor? Durum ne?

Mollazade Mahmut—Sivas (cebinden bazı belgeler çıkarıp birini göstererek devam etti) Siverek'le irtibata geçmiş; Cudi Paşa'yı muhatap kabul

etmiş, buradaki milli mücadelenin reisi olarak O'na, ne yapılması hususunda emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. İşlerin birlikte yürütülmesi için öncelikli olarak yapılması gerekenleri bildiren şu emir-name'yi göndermiş:

SİVEREK EŞRAFINDAN CUDİ PAŞA HAZRETLERİNE

Müdafa-yı Hukuk teşkilatının bir an evvel icrasıyla, neticesinin ve isim listesinin telgrafla belirtilmesi rica olunur.

5 Teşrin-i sani 335.

Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti Namına
Mustafa Kemâl

Paşa hazretleri, başka telgraflarda: “çevre ile irtibatın kesilmemesini, gereken haber akışının sağlanmasını ve olaylardan -anında- Sivas'a bilgi verilmesinin önemini” belirtmişler. (Bu arada içeriye Arabizade Şakir Efendi, kıyafetleri değiştirmiş olarak Üsteğmen Adil Hulusi Bey, Hacıkâmil-zade Küçük Mustafa Reşit Efendi, Takım Komutanı Hüseyin Pertev ve Barutçu Hacı İmam kapıyı tıklatır parolayı söyleyerek içeri girerler.)

Kapı —Tık, tık, tık. (Kapının iç kısmında görünmeyen bir mekandan kadın sesi sorar)

Kadın sesi —Kim o?

Mustafa Reşit Bey—Tanrı misafiri, Allah yoluna! (Kapı bir erkek tarafından açılır, süratle ve etrafı kontrol ederek içeri girerler.)

2. SAHNE

(Oldukça sakin ve sessiz bir selamlaşmadan sonra hemen konuya girerler)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Efendim, kaybedilecek zamanımız yok! Bağışlarsanız, hemen sadede gelmek isterim...

Reis Mustafa Bey—Lütfen. Biz de sizleri bekliyorduk. Komutan Ali Rıza Bey neden gelmediler?

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Fransızlar her an göz altında tutuyorlar. Hem Urfa Müdafa-yı Hukuk'la, hem de Kuvva-yı Milliye ile irtibatlı olduğunu zannediyorlar. Kendileriyle mütabık kaldığımız ve elde ettiğimiz belgeleri sizlere arz edeceğim. Kendisinin gelmemesi daha uygun olur ve dikkat çekmemiş oluruz diye

düşündük. Fransızlar Ali Rıza Bey'i her an görevinden uzaklaştırabilirler, veya göz altına alabilirler! Şüpheleniyorlar.!

Müftü Hasan Efendi—İsabet buyurmuşsunuz! Lütfen sadede gelin; şu anda Urfa ne durumda? Askeri ve idari bakımından Çevremiz ne durumda?

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Durum oldukça vahim!: Urfa bütün çevresiyle Fransızlar tarafından işgal edilmiş durumda! Birecik, Suruç, Ziyarat (Aligör), Akçakale, Sultan Tepe, Bozova, Viranşehir, Arap Pınar, Telfetar bölgeleri kontrolleri altında. Şimendifer yolu da ellerinde. (Daha önceden çıkarıp, bigilerini kontrol ettiği kağıda bakarak) Adana havalisini, Maraş'ı, Ayıntab'ı da ele geçirmişler. Vatanın her yanında Milli Kıyam hareketi başlamıştır! Sivas Heyet-i Temsiliye Cemiyetinden Mustafa Kemâl Paşa imzasıyla, Siverek kanalıyla almış olduğumuz bir telgraf aynen şöyledir: Siverek, Ayıntap, Urfa Müdafa-yı Hukuk Heyetlerine (7/1 Bila-100 kelime kaydıyla) Kilis kasabasında Fransız işgal komutanının ahali-i İslam ve arkadaşlarımıza cevaben neşr ettikeri ilanda (konunun her kelimesini aktarmakta yarar görmediğini işaret ve ima ederek) özetleyerek ifade edecek olursak: Sivas'ta teşkilatlanmış

bulunan Anadolu Kadınları Müdafası Vatan Cemiyeti İtilaf Devletleri'ni protesto etmiştir! En vahşi milletlerin bile yapamayacağı ve kabul edemeyeceği zulmü Fransızlar Anadolu halkına yapmaktadırlar! Sizlerin de protesto etmeleri tavsiye olunur, deniyor. Fransızların yaptıklarından sadece iki tanesi onların zulmünü ispatlamağa yeterlidir. Kilis'teki bu emir her yerde uygulanmaktadır; dikkatinize sunuyorum: Ne için taşıdığı dikkate alınmaksızın üzerinde Rövervar, yani tabanca bulunan bir adam sorgusuz ve süalsiz kurşuna dizilecektir! Bir kargaşalık zuhurunda öldürülecek veya yaralanacak bir Fransız askerine karşılık halktan iki kişi kura ile kurşuna dizilecektir! vb.

Mutasarrıf Ali Rıza—Efendiler! Fransızlar, görebildiğim kadarıyla, çok büyük gösterdikleri askeri güçleri aslında büyük değil! Mersin, Adana, Maraş, tarikiyle Kilis ve Ayıntab'a girmişler. Sonra Nizip, Birecik üzerinden Suruç ve Urfa'mıza girdiler. Adamların askeri çok değil amma eğitimli, harp işini iyi biliyorlar. Silahları, topları var ve mühimmat yönünden iyi durumdadır. Bombaları, makinalı tüfekleri, topları ve bol cephaneleri var! Acizane derim ki: bir durum muhasebesi yapalım. Her iki tarafın da durumunu ortaya koyalım; daha sonra bu duruma göre ne yapabiliriz, onu

tartışalım... Fransızların askeri durumu nedir? Bu konuda bize Üsteğmenim yeterli bir bilgi versin. Ne ile karşı-karşıyayız; bilelim.

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Başta Hükümet konağı olmak üzere, şehre hakim yüksek yerleri, stratejik noktaları tutmuş durumdalar. Her türlü toplantıyı yasakladılar. Askerleri şehirde devriye geziyor. Ermenileri polis olarak görevlendirmişler. Henüz askeri birliklerimizdeki silahlara el koymadılar! O da an meselesi. Yüzbaşı Vili adlı istihbarat ve propoganda subayını bir müfreze eşliğinde Viranşehir'e, Siverek'e ve Birecik'e göndermişler. Amaçları: reklamlar ve psikolojik baskıyla halkı sindirmek ve parayla kandırarak yanlarına çekmektir. Çok ucuz bir politika güdüyorlar.! Bu arada çevremizdeki aşiretleri yanlarına alarak kolay bir zafer amaçlıyorlar. Milli Aşireti'nden Mahmut iki taraflı oynuyor. Basravi'leri, Aneze Aşireti'ni, Faysal yanlılarını, en büyük tehlike de içimizdeki Ermenileri ve Süryani'leri bize karşı kullanıyorlar.

Reis Mustafa Bey—Bunları biliyoruz; peki, askeri güçleri ne durumda?

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Buraya gelen Fransız askeri birlik: 18. Cezayir Alayı... İçinde 100 kadar Fransız asıllı asker var. Gerisi Cezayir ve

Senegal'li. 12 Subay, 100 Astsubay ve erbaşı ki, bunlar Fransız'dır. 461 neferleri var. 200 civarında da çevrede görev yapan askeri birliklerinin var olduğu istihbaratını aldı.

Müftü Hasan Efendi—Üsteğmen, sanki bir ordu imiş gibi kalabalıklar! Bir yanlışlık olmasın?

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Hocam, görüntü öyle; aslı öyle değil! Halepten, Şam'dan topladıkları Ermeni'leri getirmişler. Ellerine silah vererek, kendi askerleri gibi gösteriyor, onları istedikleri yerde, istedikleri gibi kullanıyorlar. Daha önce isyan edip kaçan Ermeni'ler de onların rehberliğini yapıyor. Aslında (elindeki kağıtları karıştırarak ilgili belgeden okuyarak konuşmasına devam eder) askeri yapıları ve düzenleri şöyle: 4 Piyade taburu, yarım süvari alayı, bir 65'lik Dağ Bataryası, bir 75'lik batarya, bir istihkam takımı, bir Şimendifer bölüğü, buna tren müfrezesi de diyebiliriz; bir Seyyar Hastahane, bir cerrah doktor, bir levazım subayı, bir istihbaratçıdan mürekkep bir askeri Alay... Şehrin iç durumunu Takım Komutanımız Hüseyin Pertev'den öğrenelim. (Der ve sözü ilgili şahsa bıraktığını işaret eder.)

Hüseyin Pertev—(Cebinden bazı belgeler çıkarıp oraya bakarak konuşmasına başlar:) Fransızların işgal komutanı gitti; Colonelle Normande

(Kolonel Norman) buralarda dolaşıyormuş. Öğrendiğimize göre buradaki birlikler General Goro'ya bağlı birliklerdir. Komutanım'ın (Adil Hulusi'yi işaret ederek) verdiği rakamlar doğru. Bu bilgilere iki şey ekleyebiliriz: Fransız Askerleri Tıfındır Tepesinde yaklaşık 12 dönümlük bir alanı işgal etmişler. Diğer husus: şehre 2000 Ermeni getirmişler. Bunları giydirmiş ve silahlandırmışlar. (Müftü Hasan Efendi'yi göstererek veya doğrulayarak) Müftü Efendi'nin dikkatini çeken durum bu! Yeni Komutan Mahmut Nedim Bey'in konağını işgal etmiş. Hem şehri, hem de kendi kuvvetlerini kontrol edebiliyor! Şimdilik lojistik durumları iyi görünüyor. 320 araba yükü araç, malzeme, mühimmat ve erzakları var! Veya öyle gösteriyorlar. ...Şehire 6000 Ermeni getirmişler. Bunları yerli Ermeniler kendi aralarında paylaşmışlar. Adamları yedirip, içiriyorlar. Her gece sabahlara kadar eğlence ve içki alemi yapıyorlar. Bunlar şimdiden Urfa'yı paylaşmışlar. Fransız komutanlar da onlara katılıyor. Fransızlar içki ve diğer aleme zaten düşkün. Sabahlara kadar sefahat alemi devam ediyor. Bazı Ermeniler bu durumdan rahatsızlar. Fransızların ihtiyaçlarından ve sarkıntılıklarından şikayetçiler: "Burasını... bilmem ne evi gibi kullanorlar zoo!" diyenleri olmuş! Tabii,

çoğunluğu menfaatleri için bu rezilliğe razı görünüyor. Karşı çıkanları ölümle tehdit ediyorlar. Şimdiden isyan ve işgalin planlarını yapıyorlarmış. Müslüman komşularına: “Yakında kaçacak delik arayacaksınız!” diyorlarmış. Kendi aralarında görev taksimi yapmışlar! Tespit edebildiklerimizin isimleri, görevleri şunlar: (deyip bir belgeyi Mutasarrıf Ali Rıza Bey’e uzatır. Mutasarrıf Bey uzanıp alır ve göz gezdirirken hayretle sesli olarak tekrarlar, şaşkınlığını gizleyemez)

Mutasarrıf Ali Rıza—Allah, Allah kimler yok ki? (Tekrar sorar) Bu istihbarata güvenebilir miyiz?

Hüseyin Pertev—Evet efendim; Müslüman olmuş ermeni kardeşlerimiz de teyid ediyorlar. Adamlar çalışmalarını gizleme ihtiyacı bile hissetmiyorlar! (Heyecanlı bir şekilde ve öfkeyle Barutçu Hacı İmam söze atılır.)

Barutçu Hacı İmam—Yakında çok şey hissedecekler!

Mustafa Reşit Bey—İnsanın kanına dokunuyor; sen ona insan muamelesi yap, onlar sana ihanet etsin! “Kırk yıllık Yani, olmuyor Kâni” sözü doğruymuş! Söylenecek çok şey var ama terbiyemiz müsait değil! Vatan, namus için, din için, hürriyet için gerekli! Bunlar namusu da, hürriyeti de güya vatan için harcıyorlar.!

Mutasarrıf Ali Rıza—(Hayretini gizleyemez, şaşkınlıkla) Savunma komitesi üyeleri: Öğretmen Dikran Kayan, Avukat Dikran Mantisancıyan, Garabet Oğlakyan, Hacı Tartaryan, Köşker Kirkor Selvilikyan, Eczacı Bedros Kuzucuyan, Rupen Demirciyan, Manifaturacı Dikran Ciğerciyan, Papaz Monsenyör Haraçyanlı... (Üzüntülüdür; derin bir nefes alır. Sonra okumağa devam eder.) Kızıl Haç Komitesinin üyeleri: Hacı Tartaryan, Bedros Kuzuyan, Agop Çalyan, Dr. Yesari, Dr. Sirop Sikoermiyan... Hamparsun telgrafçıları imiş, Postacıyan da postalık ve ajanlık yapıyormuş! Adamlar askeri savunma komitesi kurmuşlar: Yzb. Cebeciyan, Teğmen Ohannis, Polis Arpik, Çavuşları Aram Terziyan'mış; Bedros merkez kumandanları imiş! Cebeciyan da Hakim'leri imiş! Arkadaşlar: nasıl bir tehlike ile karşı karşıya olduğumuz ortadadır! (Arkadaşlarına hitaben): Bu adamları yakın takibe alalım. Nefes alışlarından bile haberimiz olsun! (diğerleri anladıklarını ve izleyeceklerini jestleriyle herkes kendine göre bir hareketle -genelde başlarını sallayarak ifade ederler. Ali Rıza Bey devam eder.) Arabizade Şakir, Mollazade Mahmut kardeşlerim Siverek'ten yeni geldiler; bakalım oralarda neler oluyor? (Der ve sözü ilgililere bırakır. Arabizade Şakir Efendi derin

bir nefes alır; kısa bir sessizlikten sonra söze başlar:)

Arabizade Şakir Bey—Siverek’e gidişimiz kolay olmadı! Yollar eşkiyalarla dolu! Aşayir kıyafeti giymiştik. Yolda konuştuğumuz kişiler Urfa’da kimler var, asker var mı, Fransızlar ne yapıyor diye sorup ağzımızdan laf almağa çalıştılar. Biz de dünyadan habersizmiş gibi davrandık!

Mollazade Mahmut — Şakirle anlaştık; Arapça konuşanların yanında Kürtçe, Kürtçe konuşanların yanında Arapça konuştuk; dillerini bilmiyoruz deyince, yanımızda serbest konuştular. Aralarında Ermeni çeteciler var. Anladık ki: Urfa’yı yağmalamağa çalışıyorlar. Biz de şehre çok asker gelmiş; her taraf asker dolu, diyerek onları korkuttuk. Faydası oldu; hemen adamlarını ikaz ettiler: “Sakın gitmeyin asker varmış!” diye. Bize, nereye gittiğimizi sordular; kaçtığımızı, canımızı zor kurtardığımızı söyleyerek, atlattık!

Arabizade Şakir Bey—Siverek’e gidince, tanıdığımız, güvenilir dostlara: Urfa’dan geldiğimizi, Müdafa-yı Hukuk’tan olduğumuzu söyleyince, bizi Cudi Paşa’nın yanına götürdüler. Cudi Paşa Bucak Aşiretinden bir Türkmen... Gerçek bir vatansever! Bizi çok iyi karşıladı. “Hiç kuşkunuz olmasın! Gerekirse Fransızları

Siverek -Urfa hududundan zor kullanarak çıkarırız!” dedi. Said Badıllı başka bir kahraman! Mahıyla, canıyla, adamlarıyla Urfa’yı müdafaya hazır olduklarını, hazırlıkları tamamlandığı zaman Urfa’ya gizlice intikal edeceklerini, söylüyorlar. Doğrusu moralimiz yerine geldi; öyle değil mi Mahmut?

Mollazade Mahmut—Said Badıllı’ya Fransızlar, kendileriyle iş birliği yapmaları karşılığında 7000 altın teklif etmişler! Said Bey, onlara:” Ben vatanını satan hainlerden değilim! ” deyince, Fransızlar “Bize mani olma, veya başka yerlere gidersen...” demişler ama yutturamamışlar. Fransız istihbarat subayı Yüzbaşı Vili (Villie) Cudi Paşa’ya özel tebliğat ve mektup götürmüş... Adamlar Siverek’in, kendilerine engel olduğunu biliyorlar. Buralardaki Türkmen Aşiretlerini alt edemeyeceklerini de biliyorlar! (Şakir Efendiye dönerek ve sözü O’na bırakmak istediğini ima ederek) Gönderdikleri mektubun bir suretini Şakir Efendi aldı. Adamlar yalanın her türlüünü söylüyorlar.)

Reis Mustafa Bey—Şakir Bey, bu mektubu bize özetleyiver. (Şakir Bey ilgili mektubu çıkarmış göz gezdirmektedir. Hemen söze Başlar:)

Arabizade Şakir Bey—Mektubu gönderen Kolonel Norman (Colonelle Normende)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Efendim önemli bir husus var: Komutan Norman bir Fransız Ermenisi... Fransızlar, Ermeni'leri siyasi alanda kullanıyorlar. Özür dilerim; konuşmayı kesmek istemezdim! Norman'ın Ermeni asıllı olması Urfa için büyük tehlike! Bunu arz etmek istedim. (Şakir Bey'e dönerek, eliyle de işaret ederek) Şakir Bey, buyurun ...

Arabizade Şakir Bey—Mektup: Siverek Müdafa-yı Hukuk Cemiyetine, hitabını taşıyor. 12-13 kanun-ı sani tarihli. Siverekli'lerin, Fransızlara karşı tavır almalarının yanlış olduğunu, Fransızların Urfalı'lara dost olduğunu, General Gouraud'un (Goro'nun) çok mert bir insan olduğunu, buraları -yani Urfa'yı, Ayıntab'ı, Maraş'ı v.s.- işgal için değil, harp sebebiyle bozulan dostluğumuzu sağlamak için geldiklerini, buradaki Ermenilerin haklarını korumak istediklerini -sanki kendilerine düşmüş- uzun uzadıya anlatılıyor. Devam ediyor: Fransızlar buralardan geçişlerinde eğer yardım ve yataklık edersek, ihtiyacımız olan malzemeleri temin edecekleri sözünü veriyorlar. İyi karşılanmaları için biraz da yağ çekiyorlar! (deyip eliyle hafife aldığını işaret eder.) Sivas Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti

Siverek'te Cudi Paşa'yı muhatap alıyor. Yani Siverek Müdafa-yı Hukuk'un Reisi Cudi Paşa. Sivas, önemli gelişmeleri bildirerek, tedbir alınmasını istiyor. (Mutasarrıf Bey, sözünü keserek.)

Matasarrıf Ali Rıza—Şakir Efendi, konuşulacak çok şey var; önemli olanlarını bize kısaca özetleyiver lütfen...

Arabizade Şakir Bey—Peki efendim: Fransızlar Mersin'e kuvvet çıkarıyorlarmış... Maraş'a takviye göndermişler... Maraş halen direniyor; düşmemiş! Yaman bir savaş oluyormuş. Kilikya ve Zeytun'dan gelen Ermeniler Maraş'ta katliam yapıyorlarmış... Fransızların Birecik ve Cerablus yoluyla Urfa'ya takviye kuvvet göndermeleri an meselesidir. Bu sebeple Fırat geçitlerinin iyi tutulması gerektiğini, bir an önce Şimendifer hattının ve Cerablus'un iyice tahrip edilmesini, Bab ve Bumbuç mıntıkasının kontrol altına alınmasını, düşman takviye kuvvetlerinin Cerablus'ta gece hücumlarıyla tuzığa düşürülerek imha ve esir edilmesini, elde edilen esirlerin emniyetinin sağlanması ve iyi muamele gösterilmesini 11 Numaralı vesika ile Cudi Paşa'ya, ilgili yerlere bildirilmek üzere tebliğ etmişler... Önemli bir mesaj da Diyarbekir'den gelmiş. 9 Numaralı vesika

olarak biliniyor. Bu telgraf 13. Kolordu'dan şifreli olarak Siverek Süvari Müfreze Kumandanı İsmail Bey kanalıyla Müdafa-yı Hukuk Cemiyetine ulaştırılmış. (İlgili belgeyi çıkarıp oradan okur:) Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti Riyasetine Diyarbekir 411- 335... vs. (Konuyla ilgili bilgi vermeğe devam eder) Binbaşı Kemâl Bey namında bir zat (Sivas) Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti Heyet-i temsiliyesi tarafından Kilikya Kuva-yı Milliye Kumandanlığına tayin edilmiş; Sivas'tan hareket etmiştir. Vazifesinin devamı süresince adı geçen şahıs "Kozanoğlu DOĞAN Bey" yardımcı ise "Aydinoğlu TUFAN Bey" kod adıyla icrayı faaliyet yapacaktır. Durumun Müdafa-yı Hukuk Cemiyetlerine gizlice bildirilmesi... şekline devam ediyor. Bu arada Birecik de Müdafa-yı Hukuk Cemiyetini kurmuş, faaliyete geçmiş olduğunu öğrendik... (Bu arada iki, üç düdük sesi duyulur. Sokaktan bir Fransız askeri ile bir Ermeni devriye gezmektedirler. Ellerinde birer şarap şişesi vardır ve sarhoşturlar. Ermeni bol keseden atmaktadır... Etrafı gözetleyen bir nöbetçi içerden ikaz eder:)

İçerden Nöbetçi—Devriye geliyor! İki kişi; birisi bu mahalleden Agop Agopyan! (İçerde konuşma kesilmiştir. Beklemedikleri bir durumdur. Müftü Efendi ikaz eder:)

Müftü Hasan Efendi—Topluluğumuz dikkat çekmiş olabilir.. Eğlence için toplandığımızı sansınlar. Hemen bir türkü faslına başlayın; hafif bir hava olsun. (Eliyle de başlamaları için işaret eder)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—(yavaş bir sesle) Ben, Hüseyin Pertev'le kapıyı tutalım! (Mustafa Reşit Bey'e:) eğer kapıyı açmamızı isterlerse, siz muhatap olun ve içeri alın! Biz gerekeni yaparız. Şu andan itibaren savaş başlamıştır! Haydi! (Bu arada Barutçu Hacı İmam türküye başlar; diğerleri de O'na eşlik etmeğe çalışırlar.

Barutçu Hacı İmam—

Süt içtiim dilim yandı ammanın, ammaanın,

Koro —

Süt içtiim dilim yandı, ammanın ammanın
Bahçeedee kilim yandı ben sana kurbaanım
Bahçede kilim yandı ammanın ammaanm..

(Kapının önüne gelen Fransız ve Ermeni kendi aralarında konuşur gibi yaparlar. Fransız sarhoştur ve Agop'u anlamamaktadır. Hareketleriyle: ne yaparsan yap demektedir. Ha bire şişeden şarap içmektedir. kendi kendine konuşur:)

Agop Agopyan—Yaşadık.. eğlence var zoo! Yemek, içmek beleş! Görsünler bakalım Agop'un ne olduğunu zoo! (Fransız sık, sık şişeden

içmektedir. Agop kapıya gelir ve eliyle kapıya vurur) tak, tak, tak, tak..

Mollazade Mahmut—Kim o?

Koro —(Türküyü devam ettirir)

Ben kilimde degilem ammanın ammaanın
Ben kiliimdeee degilem, ammanın ammanın,
Bahçada gülüm yandı yar sana hayranım...

Agop Agopyan—(Sarhoş bir ses ve konuşma tarzıyla)

Ben komutan Agop! Yanımda Fransız askeri var zoo! Açın kapıyı, eğlenmek isteriz zoo! (Kapının sağ ve soluna saklanan Adil Hulusi ile Hüseyin Pertev'e yardıma Mollazade Mahmut ile Küçük Mustafa Reşit Efendiler kapıya doğru giderler. Her an bir hareketi karşılayacak kadar dikkatlidirler. Kapıyı Mollazade açarken, Agop atı tutmaktadır) Açmazsanız kafanizi kırarım zoo kırarım!

Mollazade Mahmut—(Kapıyı açar ve içeri girmelerine çalışır) Buyurun efendiler, buyurun! Mösyö Silvu plé (diyerek Fransız içeri alırken, Agop halen mırıldanmaktadır) A be gözünüz bir efendi Agop görsün zo! (diyerek ve sallanarak içeri girerler. Komutanların müdahalesi ile bir anda bayılılarak esir alınır. Tam bu sırada tekrar devriye düdüğü sesleri duyulur. Dışarıda iki kişi vardır. Birisi Fransız askeridir; diğeri bir ermeni isyancıdır. İçerdeki esirlerin elleri

ve ağızları bağlanmıştır. Sesler yaklaşınca, topluluk tekrar koro halinde -ne söyleyeceklerini bilememenin talaşıyla- bir türküye başlarlar.)

Koro

—
Çadırımın üstüne şıp dedi damladı;
Çadırımın üstüne şıp dedi damladı
Veresiye vere, vere kalmadı, kalmadı
Veresiye vere, vere kalmadı, kalmadı..
Allah canımı al dedim almadı
Allah canımı al dedim almadı..

(Bu arada devriye askerleri kapıya gelmiş dinlemektedirler. Ermeni Bedros Fasaryan yanındaki Fransıza yürümesi için işaret ederken bir yandan da kendi kendine konuşmaktadır.)

Bedros Fasaryan—Allah canınızı alecek merak etmeyin, alecek! Allah almaz zoo, bu Fransız alecek! (Yürüyorken intikam alacağını kasedercesine parmağını sallayarak) Bu da alamazsa (kendi kendisini göstererek ve elini göğsüne vurarak) Canınızı Bedros alacak, Bedros! Az kaldı pasam, az kaldı! (der ve sahneyi terk eder. Bu zamana kadar konuşmaları izleyen ve dinleyen Ahmet Rami dayanamaz, söze karışır:

Ahmet Rami—Doğru! “Az kaldı!” (Başını sallar ve tekrar eder :) Az kaldı! Bu rezilliklerin bitmesine az

kaldı! (Reis Bey O'nu tasdik eder gibi başını sallar ve söze girer, dikkatleri üzerine çeker)

Reis Mustafa Bey—Vakit bir hayli geç oldu. Hemen yapılacakları tesbit edelim; görev dağıtımını yapalım. Bilfiil Milli Mücadele başlamıştır. Geçen her dakika aleyhimizedir. Kim ne yapacak lütfen belirtiniz komutan.

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Binbaşı Ali Rıza Bey'in durumu kritik! Fransızlar şüpheleniyorlar! Görevden almak için bahane arıyorlar. Sivas Müdafa-yı Hukuk'a bildirdik. Burada Askeri ve siyasi bir komutana ihtiyaç var dedik. Sivas da bize Ali Saip Binbaşı'yı işleri deruhte etsin diye gönderiyor. Yapılacak işleri şu şekilde sıralayalım (der ve bir liste çıkarıp oradan okumağa başlar):

Her mahallede bir komite kuralım; bunlar mahalle bölükleri olsun.. Her mahalle kendi mahallesindeki halkın yiyecek, giyecek ve emniyetinden sorumlu olsun. Bir gurup, bütün mahallelerin cephanesini temine çalışsın. Müftü Hasan Efendinin başkanlığında bir yardım sandığı kurulsun; bu sandık, mücadelenin masrafını karşılasın. Bir heyet hemen Siverek'e ve Diyarbakır'a gitsin; silah, cephane, Uzun namlulu top teminine çalışsın! Fransız'larla tabancayla, av tüfegiyle, kazma, kürekle başa çıkmak mümkün degildir! Aynı

zamanda ilaç ve tıbbi malzeme temin etsin. Savaş başladı mı, yaralı çok olacaktır! Acilen tıbbi malzemeye ihtiyaç var. Fransızların, şimendifer dedikleri tren yolunu bozmamız ve nakliyatı engellememiz gerekir. Bu arada Fransızlara gelebilecek her türlü yardım ve desteği engellemeliyiz. Eğer takviye alırlarsa, işimiz çok zorlaşır. Biz askeri birlikler olarak: bu tür bir savunmanın hazırlıklarını yapmamız, elimizdeki silahları gizlice halkımıza dağıtmamız gerekecek. Süryaniler işin iyiye gitmediğinin farkındalar. Kendiliklerinden bir, bir Urfa'dan kaçıyorlar! Ermeniler, Fransızlara açıkça yardım ve yataklık ediyorlar. Herifler iyice azdılar! Fransızlara ha bire erzak taşıyorlar. Bunlara mani olmak gerek. Eğer Serçe Hamamı'nı ele geçirir, yollarını kesersek bu işi yapamazlar. Bir de su yollarını kesersek bu işi kolaylaşır... Her mahalleden dört kişilik bir heyet seçelim. Bu heyet işlerin yürümesini sağlasın. Her Mahallenin bir bölüğü olsun; bunlar asayışten ve savunmadan sorumlu olsunlar. Mahalleden akılı başında ve sözü geçen birisi bölük komutanı olmalı. Başta Reis Bey olmak üzere her mahallenin halkını camilerde toplayalım; onlara ne yapmamız gerektiğini anlatalım. Halk şaşkın ve ne yapacağını bilemiyor! Halkı yanımıza almadan hiçbir şeyi başaramayız. Halkın fikrini iğfal

edenler var! Fransızların çok kuvvetli olduğunu, bizim baş edemeyeceğimizi söyleyenler var! Halk yanımızda oldu mu, Allah'ın izniyle bu iş tamamdır.! Kimde ne kadar silah, cephane varsa getirsin veya kendisini müdafada kullansın. Kimse Kızıl Haç teşkilatına erzak -yiyecek, içecek-vermesin ve satmasın...

Müftü Hasan Efendi—Orada hastalar ve çocuklar var! Bunlar zarar görebilir! (Sözünü Mutasarrıf Ali Rıza Bey keser ve yanlış anlaşılmayı düzeltir.)

Mutasarrıf Ali Rıza—Hocam, Kızılhaç'ın başındaki Amerikalı kadın bana mektup gönderdi. Anlaşılan o ki, Fransızların erzakları tükenmek üzere. Halka, onlara yiyecek satmamaları hususunda uyarıda bulundum. Kızılhaç'a da satmayın dedim. Çünkü: Kızılhaç ihtiyacından çok fazla erzak talebinde bulundu. Amaçları Fransızlara erzak temin etmek! Kızılhaç'ın ihtiyacı kadar erzağa izin verdik; Fransızlar sıkıştılar. Adana, Kozan, Maraş yörelerinde de mağlup olmağa başlamışlar. İkmal yollarını kesersek işimiz -Allah'ın izniyle- kolaylaşır. Amerikalılar, Ermenilerin yetimlerini koruyorlarmış! Bize resmen- Fransızlara karşı gelmeyin diye- baskı yapıyorlar. Eğer sözlerini tutmazsak veya kendilerine bir zarar gelirse: "Amerika bunun hesabını sorar!" mış. Mis

Holmes, bize yapılanların hesabını Amerikalı'lara sordurtmuyor! Onların insanlık ve politika anlayışları bu! Biz, Madamın ve yetimlerin ihtiyaçlarını karşılayacağız. Üçüncü bir düşmanla uğraşmak istemeyiz. Bu arada şunu da söyleyeyim: Süryanilerin bir kısmı Mardin'e, bir kısmı da İstanbul'a göç ediyormuş. Kalanlar da gelip sadakatlerini bildiriyorlar. Fransızlarla asla işbirliği yapmayacaklarını teyit ediyorlar. Bir tedbir olarak Kuva-yı Milliye'mizin karargahını Süryani mahallesine kurduk. Şimdilik çalışmalarımızı buradan idare edeceğiz.

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Ben ve Komutan Ali Rıza Bey bir tür gözaltındayız. Askeri hareketla yakından ilgilenmemize imkan yok. Karşımızda eğitimli birlikler var. Bu iş askerce idare edilmeli; yoksa ümmet-i Muhammad'ın kanına gireriz.! Hemen Sivas'a bildirelim; Kuva-yı Milliyemize kumanda edecek bir Komutan isteyelim. Milli Müdafa'nın komutanı olarak sorumlu kişi olsun. Komutan Ali Rıza Bey her an görevinden alınabilir veya tevkif olabilir. Ben geldiğimde bir Fransız, komutanından mesaj getirmişti. Komutan Haugere (Hoje) O'nu çağırıyormuş... Gidince öğreneceğiz. Her an her şey olabilir!

Arabizade Şakir Bey—Siverek halkı milli kıyam için hazırlanıyor. Silah ve mühimmat yardımı, sevki için çalışıyorlar. Gelecek mücahitler için yer ve erzak temini lazımdır. Hazırlıklı olmalıyız.

Mustafa Reşit Bey—(Adil Hulusi Bey'e) Komutanım, Fransızlara ikmalin yolunu kesmek için Bediüzzaman karakolunu ele geçirmek lazım. Serçe Hamamı da tutulunca işimiz kolaylaşır. Siverek'ten kaç kişi yardıma gelecek? Ne kadar ihtiyacımız var? Bilmemiz gerekir. Fransızlar Ermenileri silahlandırıyorlar, Ermeniler de onlara erzak ve ikmal yardımı yapıyorlar. Yakında içerde veya dışarda çatışma çıkarsa şaşmayalım; hazırlıklı olalım. Hava şartlarından istifade edip bir an önce hazırlanalım. Ben gücümün yettiği ölçüde yardıma hazırım...

Reis Mustafa Bey—Hepimiz hazırız... bu yolda malını ve canını vermeyecek aramızda kimse yoktur! Halk da, Allah da bizimle beraberdir. Arkadaşlar: Urfa bizindir.! Urfa'yı ne İngiliz'e ne Fransız'a ne de başka bir müstemlekeciye bırakacak degiliz.! Urfa'yı müdafa etmeyenlerin Urfa'da yaşamağa hakkı yoktur! Bize gelince: ya hür yaşarsınız, ya da şerefimizden ölürüz..! Bu bir ölüm, kalım meselesidir. (Bu anda yanık bir sesle Ezan

okunmağa başlar. Herkes bir an irkilir ve dinlemeğe başlar. “Eşhedü enne Muhammeden” dendiği anda birkaç el silah atılır. Müezzini “aahh!” deyip susuverir.. Başka bir ses: “Eşhedü enne Muhammeden Rasulullah” diye devam eder.

Halil Ağa-Ali Şelli—(Aynı anda) Müezzini vurdular galiba!

Ali Şelli —Ses Cami-i Kebir’den geldi! Ulu Cami’nin müezzini galiba! Vurmazsan, vururlar!

Reis Mustafa Bey—Gelecek toplantı bizim evde olacak. Bizden etrafı kontrol daha kolay olur. Arkadaşlar: Yatsı namazında Hasan Paşa Camii’nde toplanalım. Sabah namazında Kazancı Pazarı’ndaki Ömeriye Camii’nde, Öğle namazında da Bek Kapısında Kara Musa Camii’nde buluşalım. Halka durumu anlatıp, Milli kıyama başlatalım; Allah yardımcımız olsun... Bu silah sesi neydi, onu da öğreniverin...!

Hep bir Ağızdan—Amin. (Sessizce selamlaşarak dağılırlar.)

3. SAHNE

Bir gurup Ermeni dükkanlarını kapatma eylemi yapmaktadır. Gurup haline hareket etmekte ve isyan provası yapmaktadır. Maksatları Fransızları tahrik

etmektir. Bu hal Fransızların işine gelmektedir. Bir tür dansıklı dövüştür. Bunu sebep göstererek Jandarma komutanını sorguya alacaktır. Ermeniler biraz da güç gösterisinde bulunmaktadırlar. Kalabalık bir topluluk halinde sahnede görünürler; güya evlerine gitmektedirler. Bir gurup Ermeni ve Karabet, Sarkis, Dimitri, Antranik)

Toplu Halde—Kapatın dükkanları zo, kapatın! Müslümanlar, (kendi aralarında) bu “Decikler” azdılar... Karabet Usta, Karabet Usta dükkanını kapat zo!

Karabet —Malatyalı Sarkis: Müslümanlar azarsa, biz ne güne duroruz .!

Dimitri —Dogru söyler Karabet! Kapatın dükkanları

Antranik —Fransızlar ne duror zoo... Buraya neden gelmişler zoo..? Bu Müslümanlar çoktan yok olmalıydı.! Adamlar hâla: “Urfa bizimdir” derler zoo... Hepimize yazıklar olsun.! Fransız komutana gidelim! Hayatımız tehlikededir zoo.. Adamlar bize kötü bakar zooo..! Kapatın dükkanları.... (Gurup haline bağıra-çağıra sahneyi terk ederler.)

4. SAHNE

Fransız Teğmen Filip bir tarafta oturmakta, diğer tarafta Yzb. Sajous (Sajo) oturmaktadır. Ayakta bir Fransız çavuş (silahlı olarak) beklemektedir. İçeriye bir

Ermeni tercüman ile Jandarma komutanı Ali Rıza Bey girerler. İçerde bir sandalye boştur ve sorgulamak üzere Ali Rıza Bey'in oturmasını (tercüman vasıtasıyla) söylerler.

Teğmen Filip—Asséy et vous s'il vous plais monsieur!
(Asse ye vu sil vu plé mösyö- derken Ermeni tercümanı yanına çağırır. Ermeninin kulağına fısıldadığını Ali Rız Bey'e sordurarak cevap bekler)

Ermeni Tercüman—Komutan Teğmen Filip (boş sandalyeyi göstererek) oturmanızı rica ediyor ve diyor ki: “Ermeni dükkanlarının kapanmasına sebep nedir? Buna engel olmak sizin göreviniz değil midir?”

Komt. Ali Rıza Bey—Bu olay üç defadır tekrarlanıyor... İki müslüman da yaralandı! Bunu Ermenilere sormanız gerek! Zabıtamız görevini yapmaktadır. (Ermeni tercüman, Teğmen Filip'in elinden aldığı kağıttan sırayla okuyarak sorguya devam eder.)

Ermeni Tercüman—Harran kazasına niye gittiniz? Salih el Abdullah'ı neden silahlı takibe aldınız?

Komt. Ali Rıza Bey—Harran kazası sancağa bağlıdır. Ben de sancağın jandarma komutanıyım; elbette gerektiğinde giderim. Salih'in takibi

sizce de bilinmektedir; üç köyümüzü yağma etmiştir!

Ermeni Tercüman—Bu gibi kazalara gidildiği vakit işgal komutanından neden izin almıyorsunuz?

Komt. Ali Rıza Bey—Elimde böyle bir kanun ve genelge yoktur. Yalnız Mutasarrıf'a bilgi veririm.

Ermeni Tercüman—İmam Bakır'da aşiretlere ne için yemin ettirdin? Maksadın neydi?

Komt. Ali Rıza Bey—Aşiretler gezgindir. Geçtiği yerleri yağma ediyorlar. Bundan böyle yağma edilmemesi için yemin ettirilmiştir.

Ermeni Tercüman—Aynı durum Suruç aşiretleri arasında da olmuştur; sebebi nedir?

Komt. Ali Rıza Bey—Aşiretler arasında böyle şeyler olur; önemli şeyler değildir.

Ermeni Tercüman—Hükümetin ve senin haberin var: Hüseyin Pertev Efendi buraya niçin gelmiştir?

Komt. Ali Rıza Bey—Hüseyin Pertev Efendi görevle gelmiştir.

Ermeni Tercüman—Sen Mustafa Kemal Paşa ile haberleşiyormuşsun; sebepleri nedir?

Komt. Ali Rıza Bey—Paşa, Milli harekate memurdur. Bu hareketi -zannımca- siz de takdir edersiniz. Haberleşiyoruz; sorarsa cevap veriyorum.

Ermeni Tercüman—Mustafa Kemal Paşa'nın sorduğu sorular nelerdir?

Komt. Ali Rıza Bey—Anadolu ve Rumeli Müdafa-yı Hukuk hakkındadır.

Ermeni Tercüman—Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti ne demektir?

Komt. Ali Rıza Bey—Meşru olan hakkı savunmak üzere silahsız bir kuvvettir.

Ermeni Tercüman—Bunu sana niçin soruyor? Senden ne istiyorlar?

Komt. Ali Rıza Bey—Burada da aynı cemiyetin kurulmasını istiyor.

Ermeni Tercüman—Ne cevap verdin?

Komt. Ali Rıza Bey—Burada işgal altında olduğumuzu, bu sebeple burada böyle bir cemiyetin kurulmasına imkan bulunmadığını yazdım.

Ermeni Tercüman—Halbuki burada bir cemiyetin varlığından haberdar oluyoruz.

Komt. Ali Rıza Bey—Yalandır. Zaten Paşaya da mümkün olmadığını bildirdim.

Ermeni Tercüman—Fransız Cumhuriyet Hükümeti sizi Urfa'dan azlederek uzaklaştırıyor...

Komt. Ali Rıza Bey—Ben İstanbul'da Jandarma Komutanlığı'na, burada da Mutasarrıfa bağlıyım; emir verilerse giderim.

Ermeni Tercüman—Öyle değil, İngiliz işgali zamanında İstanbul Hükümeti'nin kabul ettiği General Allenby'nin bir mütareke-namesi var. Onu size hatırlatırız.... Sizi Adana'daki komutanlığımıza göndereceğiz.. İhtimal ki oradaki komutan seni İstanbul'a gönderecektir..

Komt. Ali Rıza Bey—Bir Ali Rıza gider, bin Ali Rıza gelir... Beni götürebilirsiniz! Amma Urfa'yı götüremezsiniz.! Sizin selametiniz için söylüyorum: Urfa'yı tahliye ediniz! Urfalı'yı korkutamazsınız! Urfalı, Urfa'yı size bırakmaz!

Yzb. Sajous—(Ermeni tercümana sinirli sinirli birşeyler söyler. Tercüman Ali Rıza Bey'e aktarır:)
Yüzbaşı Sajo diyor ki: Siz Mustafa Kemalci'siniz Bu işleri sizler idare ediyorsunuz.... (derken sahne kararır; soruşturma devam eder)

5. SAHNE

Uzaktan bir kişi dertli ve yanık bir sesle şu türküyü makamına uygun şekilde okumaktadır:

Urfa'nın dağları dumanlı dağlar, anam, anam..
Ciğerim yanıyor anam, gözlerim ağlar
Ciğerim yanıyor anam, gözlerim ağlar;
Benim zalim derdim yüreğim dağlar anam, anam..
Gezme ceylan bu dağlarda seni avlarlaaar;
Anaydan, babaydan, yardan ayrı koyarlar (Nakarat -
tekrar)...

Müslümanlar ayrı, ayrı yerlerde toplanarak Urfa'nın müdafasını tartışmaktadırlar... Sahneye Reis Mustafa Hacıkâmioloğlu, Müftü Hasan Efendi, Halil Ağa, Ahmet Rami, Şelli-zade Ali Ağa, Küçük Mustafa Reşit Efendi birlikte girerler. Önde Reis ve Müftü Efendi yer almıştır. İlk karşılaştıkları gurubun yanında selam vererek dururlar.

Müftü Hasan Efendi—Selamün aleyküm efendiler. (Elini göğsüne doğru götürür.)

Topluluk —(Hep bir ağızdan aynı hareketi tekrarlayarak) Ve aleyküm selam, ve aleyküm selam...

Reis Mustafa Bey—Hemşerilerim, durum çok kötü! Vatan, millet ve mukaddesat elden gitmek üzere. Son pişmanlık para etmez! Tende can varken düşmana teslim olmak namus ve şerefimize züldür! Ne bekliyoruz? Vatan vermek o kadar kolay mı? Biz kolay mı vatan sahibi olduk! “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır! Toprak, eğer uğruna ölen varsa VATANDIR!” Hepinizi bu mücadeleye

çağırıyorum. Kanımızın son damlasına kadar var mısınız?

Topluluktan Biri—Reis Bey, silahımız yok! Düvel-i Muazzama ile nasıl savaşaacağız?

Müftü Hasan Efendi—Sahipsizin sahibi ALLAH'tır! “Allah’a dayan, saye sarıl, hikmete râm ol; Yol varsa budur; bilmiyorum başka çıkar yol!”

Ahmet Rami—Reis Bey yanındayız! Ölmek, böyle yaşamaktan yegdir! Fransızların yanında yer alan her kes düşmanımızdır!

Topluluktan Biri—Bize silah verin! Ölene kadar yanımızdayız.!

Topluluk —(Hep bir ağızdan) Reis Bey yanındayız!, evet biz de varız, silah istiyoruz!

Reis Mustafa Bey—Arkadaşlar: Kuvva-yı Milliye Kumandanımız Namık Bey’in yanına gidin; kaydınızı yaptırın; ne yapacağınızı sizlere söylesin... Allah yardımcımız olsun; amin! (Amin sözcüğü dalgalanarak yayılır... Topluluk yürüyerek ikinci guruba yaklaşır ve selam verir.)

Müftü Hasan Efendi—Selamün aleyküm efendiler.(der ve elini gögsüne götürür.)

Topluluk —Aleyküm selam, aleyküm selam (diye topluca cevap verir)

Reis Mustafa Bey—Arkadaşlar, efendiler: Urfa'mızı Fransızlardan kurtarmak bize düştü! Gün vatan, millet ve din günüdür. Allah ehli-İslamın hak ve hukukunu bizden sorar. Gün bu gündür! Ne bekliyorsunuz? Ne dersin İshakoğlu Kadir Ağa?

İshakoğlu Kadir Ağa—(Topluluktan biri) Reis Bey, ben ve adamlarım, malımız ve canımızla yanındayız. Bize şerefle yaşamak yakışır! Kimse bizi esarete mecbur edemez! Etse de kabul edici değiliz! Ne yapmamız gerektiğini bize söyleyin!

Reis Mustafa Bey—Müdafa-yı Hukuk Kumandam Namık Bey'e gidin; O size gerekeni söyler... (üçüncü guruba doğru giderler ve yaklaşp selam verirler.)

Müftü Hasan Efendi—Selamün aleyküm efendiler. (diyerek önceki hareketi tekrarlar. Karşı taraf sakın bir karşıma ile cevap verir)

Topluluk —Aleyküm selam, aleyküm selam (karşılığını verirler. Hallerinden memnun değildirler.)

Reis Mustafa Bey—Kardeşlerim: görüyorsunuz Fransızlar vatanımızın büyük bir kısmını ve memleketimizi istila etti! Ellerini, kollarını sallaya, sallaya geldiler. Köpeksiz köye bile bu kadar kolay girilmez! Henüz ölmedik! El ele verip bunları buradan kovacağız!

Topluluktan Biri—Ne ile kovacağız? Kovmak o kadar kolay mı?

Reis Mustafa Bey—Elbette, biz de gerekeni yapacağız! Elimiz armut toplamayacak!

Topluktan Biri—Adamlar Düvel-i Muazzam; silahları var! Topları var! Mühimmatı var! Bunlarla harb etmek: ölmek demektir! Çoluğumuza, çocuğumuza kim bakacak? Bu güne kadar pek zararlarını görmedik. Bizim ne silahımız var; ne bilgimiz! Bir tarlamız var; onunla uğraşıp duriyh.. O da elimizden giderse ne yaparız?

Müftü Hasan Efendi—Efendiler, kardeşlerim: bu hal ümmet-i Muhammed'e yakışmaz! Vatan mukaddestir. Vatanı olmayanın hürriyeti olmaz! Hür olmayanın namusu da, şerefi de olmaz! Bu gün Ulu cami'de Ezan okurken müezzini vuran kâfir, yarın sizi evinizde, dükkanınızda, tarlanızda nerede denk getirirse vuracaktır! Urfalı'lar: bu gün birlik günüdür... Fransızlar gidici, bizler kalıcıyız! Gelin birlik olalım!

Topluluktan Biri —Pekala Hoca Efendi, nasıl yapacaksak, söyleyin! Ne silahımız, ne de cephanemiz var?

Müftü Hasan Efendi—Kardeşlerim, hiç birinizin sadakatinden şüphemiz yoktur! Allah bizleri muvaffak kılacaktır! Hiç kuşkunuz olmasın. Mudafa-yı Hukuk Kumandanımız Namık

Bey'e gidin; O sizlere gerekli malzemeyi ve görevi verir... Bizler de yanınızdayız. Haydi: Selamün aleyküm. (Der ve hep birlikte sahneyi terkederler.)

6. SAHNE

Yer Belediye Başkanı Mustafa Hacıkâmioloğlu'nun evidir. Reis Bey, Müftü Hasan Efendi, Barutçu Hacı İmam, Mahmut Nedim Efendi, Badıllı Said Ağa ve Mutasarrıf Ali Rıza Bey konuşmaktadırlar. Herkes heyecanlı ve tedirgindir. Zaman, zaman at kişnemeleri, silah sesleri, kalabalık gürültüleri gelmektedir. Reis Bey, yeni Kuva-yı Milliye kumandanı Yzb. Ali Saip Bey'e son durumu aktarmaktadır. Alman tedbirleri anlatmaktadır. Son hazırlıklar tartışılmaktadır. Bir kişi gelir ve Reisle görüşmek istediğini söyler:

Tombul Bakır—Benim adım Tombul Bakır; Reis Bey, Siverek'ten yardım geliyormuş. Karaköprü civarındalar. Adil Hulusi Bey bunları karşılamanızı, şehre yerleşmelerinin teminini rica etti.

Reis Mustafa Bey—Barutçu Hacı İmam: Sen hemen misafirlerimizi karşıla;çok büyük bir yardım aldığımızı zannettirecek şekilde nümayiş ve

silah atışı yapsınlar. Fransızların korkmalarını temin edin. Gelen kuvvetleri Bey Kapısı ile Harran Kapısı'ndan şehre alın. Kimlerin geldiğini, ne kadar kuvvetin geldiğini tesbit ederek bize ulaştır. Mücahitlerin bütün ihtiyaçları karşılsın ve istirahatları sağlansın.

Barutçu Hacı İmam—(Yerinden kalkar ve) Peki Ağam (diyerek süratle gider.)

Müftü Hasan Efendi—Allah encamımızı hayr eyleye!

Yzb. Ali Saip Bey—Reis Bey beni dinlerseniz: gelen mücahitleri şehre alacağımıza, şehirdeki eli silah tutanları da alıp şehir dışına çıkaralım... Harbi dışarda kabul edelim. Zayıtımız daha az olur!

Reis Mustafa Bey—Hayır Kumandan Bey! Şehri terk edemeyiz! Böyle bir hareket, şehir çatışmasız terk etmek veya elimizle teslim anlamına gelir. Şehrin bütünü kontrol ederler ve bizi çok zor duruma düşürür.! (Araya Müftü girer ve tartışmaya son noktayı koyar)

Müftü Hasan Efendi—Ne pahasına olursa olsun, Urfa'yı terk veya tahliyemiz söz konusu olamaz!

Mahmut Nedim Efendi—Fransızlar bizim evi karargah olarak kullanmaktalar. Hastahaneyi, Kızılhaç'ı askeri karargah olarak kullanmaktalar. Kürkçüzade Osman Efendi, Şişkonun evini karakol olarak kullanıyorlar. Bediüzzaman

Karakolu da ellerinde. Keşiş'in Ağlını silah ve mühimmat deposu olarak kullanmaktalar. Burasını çok iyi korumaktalar. Millet Hanı ile Mangırlı de ellerinde. Postahaneyi kontrol ediyorlar. Kuvvetleri çok değil amma, silah ve mühimmatları çok! Mutasarrıf

Mutasarrıf Ali Rıza—Hızmalı köprü ile Hamidiye Köprüsü de ellerinde. Fırfırlı Kilise'den devamlı ateş ediyorlar. Ermenilerin hemen hepsi emirlerinde. 2000 civarına Şam ve Halepten, 1000 civarında da Maraştan, Zeytun'dan gelmiş Ermeni var Adamlar o kadar azdılar ki, sormayın. Kendilerini şimdiden hakim zannediyorlar. Müslümanlara sözlü sataşmalar, kadın ve çocuklara tehditler yapmaktalar.

Müftü Hasan Efendi—Kimse Ermeni mahallesine giremiyor. Adamlar azıttılar. Sokak başlarını kazmış ve yolları kapatmışlar. “Yakında hepimizi keseceğiz zo” diyerek, kadınları, çocukları korkutuyorlarmış. Ümmet-i Muhammed sahipsiz hale düştü!

Yzb. Ali Saip Bey—Hocam, biz neden buradayız? Sahipsiz değiliz; sahipsiz değilsiniz! Her Türk kendi kendisine sahiptir! Yeter ki: Allah'a ve milletine güvenini yitirmesin! Biz bu günlerden daha zor günler geçirdik... Hiç merak etmeyin; Allah yardımcımızdır! (Bu

arada silah sesleri gelmege ve artmağa başlar. Bir an kıyamet kopuyor zannedilir. Kara köprü'ye gelen Siverekli mücahitler nümayiş yaparak silah atmaktadırlar. Mutasarrıf, Ali Saip Bey'e hitaben hatırlatmada bulunur)

Mutasarrıf Ali Rıza—Ali Saip Bey, Amerikan Misyonu olan Kızıl Haç'a bir ihtarname gönderseniz iyi olur. Yarın, “bizi uyarmadılar” demesinler. Ben de tarafınızdan verilen ihtarnameyi Fransızlara göndereyim. Hem siyasi, hem hukuki yönden sorumlu olmayalım. Haklı olduğumuz halde bizi haksız çıkarırlar.

Yzb. Ali Saip Bey—Haklısınız; lütfen yazınız: (Mutasarrıf Bey kağıt kalem çıkarır ve hazır olduğunu işaret eder.)

Amerikan Enstitülerinin Sayın Yöneticisi Miss. Holmes'a

Mutasarrıf Bey'e gönderdiğiniz mektupları gördüm. Artık milletimiz uyanmıştır. İnsanlığın hizmetkarı olduğunu söyleyen Amerikan Başkanı Wilson'ın 12 madde halinde ilan edilen sözlerine rağmen Mukaddes vatanım Fransızlar tarafından işgal edilince, milli kuvvetlerimiz vatani korumaya karar vermiştir. Politika, şu andaki hükümet ve bu savaşın sonucu hakkında düşünmeyi gereksiz görüyorum. Her şey olabilir... Emrimdeki insanlar asker değildirler. Fransızların bulunduğu her binaya ateş açacaklardır! Fransız askerlerini yanınızdan uzaklaştırın. Amerikalılara sevgi ve minnet duymaktayız. Kendi hayatlarımızı korurcasına

sizinkilerini de korumayı arzu etmekteyiz. Sizleri korumakta olan Fransız askerlerini gönderir, Süryani Mahallesine gelerek bizim güvencemiz altına girerseniz: hayatınız ve mal varlığınız güvencemiz altında olacaktır. Vasaire, vasaire... Saygılarımı sunuyorum...

Kuva-yı Milliye Kumandanı

Mutasarrıf Ali Rıza—Bir tane de Fransızlara yazalım. Adamlar hem suçlu, hem güçlü olmasın!

Yzb. Ali Saip Bey—Elbette! Önce uyaralım! Yazın Lütfen: (Mutasarrıf Bey Yazmaya hazır olduğunu işaret edince)

Fransız Kuvvetleri Kumandanlığına

Memleketimizi haksız ve hukuka aykırı olarak işgal etmiş bulunmaktasınız! Sizlerle savaş halinde değiliz ki, mütareke halinde olalım. Milletimi temsilen, sizlere ihtarname vermeyi, insanlık adına lüzumlu görüyorum. Kan dökülmesine sebep olmayın! Eğer işgalde ısrarlı olursanız, kendimizi müdafa etmekte kararlı olduğumuzu hatırlatmak isterim! Çıkabilecek olayların elbette baş sorumlusu sizler olacaksınız! Urfa'nın tahliyesi hususunda sizlere her türlü yardımda bulunmayı taahhüt ediyor saygılar sunuyorum...

Urfa Kuva-yı Milliye Kumandanı
Ali Saip

Bu mektupları (alıp imzaladıktan sonra) lütfen özel ulaklarla ilgili yerlere ulaştırınız. Verirlerse cevabını temin ediniz. Şehirde durum nedir? Bizden habersiz bir hareket yapılmasın! (Mektubu alan Mutasarrıf dışarı çıkacağı esnada içeri Barutçu Hacı İmam giriverir.)

7. SAHNE

Öncekiler ve Barutçu Hacı İmam

Barutçu Hacı İmam—Selamün Aleyküm;

Toplu Halde—Aleyküm selam..

Reis Mustafa Bey—Hacı İmam, Kimler geldi? Durum nedir?

Barutçu Hacı İmam—Önce kötü haberler: Şehirde Ermeniler azıtmış durumda! Toplu halde ve silahlı dolaşıyorlar! Kendi yollarını kapatmışlar; siper kazmışlar; o tarafa geçenleri—çocuk, kadın demeden vurmağa başlamışlar. Dün gece Ulu Cami'nin üst tarafındaki Müslümanların evlerini basmışlar. Evde erkekleri olmayan bir-kaç kadını öldürmüşler; kadınların ve kızların karınlarını

deşmişler; göğüslerini kesmişler! (Araya girer ve sözünü keserek)

Müftü Hasan Efendi—Allah! Allah! Bu ne biçim insanlık? Geçen sefer isyan edip, ayaklandıklarında: masum çoluk ve çocuklarını evlerimizde barındırdık... Hiç birinin ne canına, ne de namuslarına halel gelmedi! Bunlar Allahtan da korkmuyorlar! (Hacı İmam'a hitaben) Kusura bakma Hacı İmam, hele devam et...

Barutçu Hacı İmam—Postahanenin önünden geçen iki Müslüman kadına Fransız askerleri sarkıntılık etmiş! Kadınlara: “Madam bıçak, var kesmek!” diye korkutmuşlar. (Anlatırken heyecanlanıyor ve jestleriyle, mimikleriyle anlatımı tamamlıyordu.) Vezir Hamamına birkaç sarhoş Fransız askeri girmiş... Kadınlar korkup, bağırmağa başlamışlar! Bir-kaç yiğit kadın peştemalın içine hamam tasını koyup vurmağa başlamışlar Fransızlara! Gavurlar canlarını yaralı olarak zor kurtarmışlar! Az daha geberiyorlarmış... Ermeniler Ezan okuyan Müslümanlara ateş etmeğe başlamışlar! Minarelerin şerefeleri ile hava mazgalları kurşun delikleriyle delik, deşik olmuş!

Müftü Hasan Efendi—Desene, bu kâfirler büsbütün azdılar!

Sait Badıllı—Hocam, gavurdan merhamet bekleyecek değiliz! Eceli gelen mahluk Cami duvarına pislermiş...! Bunlar ecellerine susamışlar! Eee bu iş, bu sefer, burada bitecek! Hacı İmam, biraz da iyi haberlerinden bahset! Neler oluyor? Ne durumdayız?

Barutçu Hacı İmam—Siverek Mücahitleri geldiler. Cudi Paşa hem adamlarını, hem de ihtiyacımız olan mühimmatı göndermiş. İki tane büyük top geldi. Devlet-i Osmani -anlaşma sebebiyle silah veremediği için, Siverekliлер basmışlar kışlayı, almışlar topları gelmişler. Askerler de karşı koymamış ...Şimdilik yeteri kadar silahımız ve mühimmatımız var sayılır. (Cebinden bir liste çıkararak oradan okumağa başladı) Cudi Paşa 150 adamını atlı ve silahlı olarak göndermiş. Odabaşı oğullarından Emin Bey 150 adamıyla, atıyla gelmiş. Bütün masraflarını da kendisi karşıladı. İzollardan Zülfikar Ağa'nın oğlu Bozan ağa 80 kişilik bir kuvvetle geldi. Karahanlı Paşa 30 kişilik bir gurupla geldi; hepsi müsella! Küçük Ömer'in oğlu Rüstem 30 kişiyle gelmiş. Siverek'li Cerrah Ağa adamlarıyla, Abdülkerim Fırat subay olarak, Sakıp Gürmen, Köran Oğullarından Mustafa ve İbrahim 20 adamı ile bize iltihak ettiler. Hepsi evlere dağıtılarak yerleştirildiler. Şu anda istirahat etmektedirler. Durum, vaziyet bundan ibaret... (Kapının

önüne üç kadın geliverir; Reis Bey ile Mutasarrıfı aradıklarını söylerler.)

8. SAHNE

Öncekiler, Feride, Zemzem Nené, Rahme Avrat (İkisi ileri yaşlı, biri orta yaşlıdır. Giyinişleri sıradan Urfa giyinişindedir. İkisi çarşafı, birisi ehramlıdır. Fakir oldukları hallerinden bellidir.)

Rahme Ana—Reis Bey’le görüşmah istiyem! (Halinden ve sesinden kızgın olduğu bellidir.)

Reis Mustafa Bey—Buyur Anam, Reis benim...

Rahme Ana—İki söz siye, iki söz de Mutasarrıf efendiye söylüyecağam: eliyiz ayağımız puc mı oldu? Namısımızı koruyamıyacahsayız ne işiyiz var burda? Ümmet-i Muhammed size güvendiği için evine, işine bahi! Kardaşım, gavur hamamımıza giriy, siz durup bahisiz! Namısımızı, canımızı koruyamıyacahsayız, söyleyin! Biz canımızı da, namısımızı da, vatanımızı da sizlerden eyi koruruh! Gavır bizi heç olmazsa: hamamda basamaz! Vay başımıza gelenler...! (Zemzem Nené söze katılır.)

Zemzem Nené—Mutasarrıf Bey oğlim: bu yaşa geldim, böyle kötü bir gün görmedim! Allah rızası için bişeyler yapın! Biz ne yapacahsah söyleyin; bu ayıba tahammülümüz kalmadı! Ben üç evladımı boşuna mı şehit verdim? Yarın ahirette onların yüzüne nasıl bakarım? (Söze diğerk kadın girer ve sinirli bir sesle:)

Feride Ana—Böyüğüm olmasaydıyız, çok şeyler söylerdim! Terbiyem müsaade etmiyi... Urfa'nın bütün avratları en az sizin kadar yiğittir! Bize de silah verin! Biz de harb edebiliriz! (Müftü Hasan Ef. dayanamayıp söze girer)

Müftü Hasan Efendi—Anam, bacım: şimdi siz evinize gidin; bizler henüz ölmedik! Artık ölsek de gözümüz arkada kalmayacak! Allah'ın izniyle, biz gerekeni yapacağız. Siz müsterih olun! Anam, bacım haydi evinize gidin... (Kadınlar geldikleri gibi giderler. Müftü, Mutasarrıf'a hitaben) Mutasarrıf Bey: Ermeni cemaatine hitaben bir ihtar-name yazın ve tebliğ edin. Çıkacak olaylardan sorumlu olduklarını kendilerine tebliğ edelim! Yaptıkları katliam ve davranışların vahim sonuçları olacaktır. Biz onlara bu güne kadar şefkatli ve merhametli davrandık. Ne canlarına, ne mallarına ne de namuslarına bizden zarar gelmedi. Urfa'da yüzden fazla aile var ki: Kars'tan,

Erzurum'dan Van'dan buraya muhacir olarak gelmişler. Bunlar oralardan Ermeni zulmünden kaçtılar. Ruslar'ın sözüne kanıp bu kötülükleri yaptılar. Demek ki akılları başlarına gelmemiş! "Eliyle eden, boynuyla çeker"! (Bu arada uçak sesleri duyulur. Ne olduğu bilinmemektedir.)

Mutasarrıf Ali Rıza—Evet Hocam, Mutasarrıflıkta yazıp hemen göndereceğim. Ben gidiyorum. Acil bir durumda haberleşiriz... (Çıkıp giderken Ali Saip Bey'e :) Gelen misafirler size emanettir; (der ve gider.)

Yzb. Ali Saip Bey—(Komutan bir edayla) Hocam, bir an önce müdafaaya başlamamız gerek. Yapılacak işleri önem sırasına göre yapmalıyız. İlk işimiz Bediüzzaman Karakolunu ele geçirmek. Çok önemli. Fransızların irtibatını kontrol etmiş olacağız. Bizim asıl düşmanımız Fransızlar. Çünkü onlar hem eğitilmiş, hem de silahlı. Onları belli bir noktada hapsederseniz ve yardım gelmesini engellersek işimiz kolaylaşır. Şimendifer yolunu hemen tahrip etmeliyiz. O yoldan gelecek kuvvet ve yardım bizim için çok tehlikeli olur. Bu arada Keşişin Ağlığını, Şişko'nun evini ele geçirmemiz gerekir. Hastahaneyi ele geçirmemiz lazım. Gerekirse Karakoyun Deresindeki lağım yolundan içeri girmeğe çalışacağız. Artık Fransızları nerede görürsek ateş edeceğiz! Böylece şehirle

irtibatlarını kesmemiz lazım! Hocam, Adil Hulusi Bey'e ulaşın; Karacurun üzerinden 13. Kolordu'yla irtibat sağlansın. Bize ilaç ve cephaneye takviyesi yapılsın. (Mustafa Bey'e) Reis Bey: Ben arkadaşlarla birlikte gidiyorum. Lütfen Siz, Müftü Efendi ve Mutasarrıf Bey irtibatımızı sağlayın. Herkes kendi mahallesini müdafaa edecek! Kimse evden yalnız başına ve tedbirsiz çıkmasın! Silah atan Ermenilere karşılık verilsin. Mümkünse dışarı çıkmamaları sağlanacak! Fransızlarla silahlı birlik yapmaları çok tehlikeli olur! Tek tesellimiz: bunların eğitimsiz, serseri, silahlı guruplar olmasıdır. Haydi Allah'a ısmarladık. (Ayağa kalkar ve vedalaşırlar) Hakkınızı helal edin! (Müftü, Reis Bey ve Mutasarrıf hep birlikte)

Müftü Hasan Efendi—Helal Olsun!

Reis Mustafa Bey—Helal olsun!

Mutasarrıf Ali Rıza—Helal olsun! (der ve diğerleriyle birlikte dışarı çıkıp, giderler.)

9. SAHNE

Sahne Kararır ve sokak, cadde görünümüne sokulur. Sağa, sola, ileri, geri telaşla gidenler, top sesleri geldikçe kendilerini sakınanlar, çocuklar vardır. Öbek, öbek kendi aralarında toplanmış konuşmaktadırlar. Yoldan geçen yaralıları merakla izlemekte, ne olduğunu anlamağa çalışmaktadırlar. Her kes heyecanlıdır. 1920'lerin kıyafeti söz konusudur. Sıhhiye olanların kollarında Kızılaylı kolluklar vardır. Top sesleri her tarafı inletmektedir. Bazan seri ve sık silah sesleri yerini sükunete teslim ediyor. Ara, ara silah atışları, vuruldu sesleri gelmektedir. Sanki bir cephe arkasıdır. Sıhhiyelere taşımak için yardım edilir. Telaşlı ve heyecanlı bir hava hakimdir. Yaralıları, şehitleri gördükçe üzüntü ve öfke duruma hakim olur.

1 Numaralı Sıhhiye Ekibi—Çekilin, yol verin babam!
(Sedyede ayaklarından yaralanmış bir gazi vardır; Her taraf kanlıdır. Yaralı silahlı ve donanmış haldedir. Fişekler çapraz takılmıştır.

Vatandaş —Ağam kim bu kardaşımız? (Top sesleri ve seri, aralıklı silah sesleri gelir)

Öndeki Sıhhiye—Yol açın babo!

Arkadaki Sıhhiye—Siverekli Sakıp Gürmen'miş..
Ayağından vuruldu! Yarası ağır galiba!
(derken yürüyerek sahnedan çıkarlar. Top, tüfek sesleri her tarafı inletiyor. Allah, Allah

sesleri, “vurun yiğitlerim namus günüdür;”
sözleri dalga, dalga yayılmaktadır.)

10. SAHNE

Öncekiler, 2 numaralı sıhhiye ekibi, sedye içinde
şehit olarak yatan Hasan oğlu Musa vardır.

2 Numaralı Sıhhiye Ekibi—Kardeşlarım, yol verin!
(Sedye içinde bir şehit yatmaktadır) Yol verin!
(sözü kesilerek, sorulur)

Vatandaş —Çarpışma nerede? Nasıl oldu?

2 Numaralı Sıhhiye Ekibi—(Öndeki cevap verir:)
Bediüzzaman Karakolu’nu almağa
çalışıyorlardı. Çarpışma esnasında birkaç
kurşun bu garibe denk geldi. (sıhhiye devam
etti) Hasan’ın oğlu Musa derler O’na... Yiğit
adamdı vesselam! Yol verin (diyerek sahneyi
terk ederler.)

11. SAHNE

Öncekiler ve yetmiş yaşlarında bir ihtiyar; elinde bir baston vardır. Konuşurken bastonu sallayarak konuşur. Heyecandan titremektedir. Ayağında şalvarı, başında arakçın denilen külahı vardır. Beli hafif kamburcadır. Var gücüyle bağırılmaktadır.

Yaşlı Adam—Müjdeler olsun! Karakol alındı! Şimendifer yolu bozulmuş! Fransızlara artık yardım gelemes! Külahlı tepesindeki Fransızlar kaçmağa başlamışlar! Vurun Urfalı'lar namus günüdür!

12. SAHNE

Öncekiler ve 1 Numaralı Sıhhiye Ekibi (yorgun bir manzara çizmektedirler.) Sedyede şehit olarak Muhacir Hamit adlı kişi yatmaktadır. Silahlı, fişekli olan şehit kan, revan içindedir.

1 Numaralı Sıhhiye Ekibi—(Sedyenin önündeki konuşur) Yol verin Babam! (Etrafına toplanırlar) Haydi babo yol verin!

Yaşlı Adam—Yahu bu Mahacır Hamit! (ellerini dizlerine vurarak) Vah babam vah! Adam Van, Erciş'ten buraya Ermeni zulmünden kaçıp

geldi! Şehadet burada nasip oldu! Nerede vuruldu?

1 Numaralı Sıhhiye Ekibi—(Sedyenin arka tarafındaki cevap verir) Kürkçüzade Osman Efendi'nin evini Fransızlardan kurtarmağa çalışırken, Keşişin Ağılı'ndan açılan makinalı tüfekle şehit düştü! Vurulduğunda, ölünceye kadar şehadet getirdi! “Urfalı'lara hakkımı helal ettim; (ağlamaklı bir sesle) onlar da bana haklarını helal etsinler!” dedi. (Oradakiler hep bir ağızdan)

Hep Bir Ağızdan—Helal olsun Hamit Kardeş! Helal olsun; ananın ak sütü gibi Helal olsun! (sözleri etrafı çınlatır. Bu arada oradakilerden birisi yanık bir sesle şu türküyü –şimdi bilinen makamda söylemeğe başlar. Herkes ilk söyleyişten 1. Mısradan sonra tekrarda türküyeye iştirak eder. Bir anda heyecan etrafı sarar. Uzaktan top ve tüfek sesleri gelmektedir.)

3. Vatandaş—

Kolumu salladım toplar oynadı

Kolumu salladım tooplar oynadı, (toplu olarak söylenir.)

Kara daş içinden asker kaynadı

Kara daş içinden asker kaynadı! (toplu söylenir)

Yaşasın Urfalılar teslim olmaadı

Yaşasın Urfalılar tesliim olmaadı! (koro halinde)

Dı yeri, yeri, yeri kumandanlar yeeri

Dı yeri, yeri, yeri kumandanlar yeeri, (koro halinde)

Çetelerim gidiyor, dönmüyor geeri
Çetelerim gidiyor dönmüyor geeri (koro halinde)

13. SAHNE

Öncekiler ve 2 numaralı sıhhiye ekibi, sedyelerinde Tombul Bakır, 1 numaralı sedye ekibi onun arkasından sahneye girer; sedyelerinde Peçi Mustafa vardır. Tombul Bakır şehit olmuştur; Peçi Mustafa yaralıdır. Halk etraflarına toplanmıştır. Topluluk halkın görüşünü engellemez. Çeteler bembeyaz giymişlerdir. Vuruldukları için üst ve başları kan içindedir. Fişeklikler çapraz takılmıştır. Bellerinde de fişeklik vardır.

2 Numaralı Sıhhiye Ekibi—(Şehit Tombul Bakır'ı taşımaktadırlar. Oldukça üzgündürler) Yol verin kardaşlar! Haydi babam! (arkalarından 1 Numaralı sıhhiye ekibi, sedyelerinde yaralı Peçi Mustafa olduğu halde sahneye girerler. Halktan birisi sorar:)

4. Vatandaş—Eyvah! Tombul Bakır şehit olmuş! (dönüp yaralıya) Peçi Mustafa noldu?

Peçi Mustafa—(Hafif doğrularak arkasındaki sıhhiyeye yaslanır. Oradakiler de yardım ederler. Yaralılığın verdiği acıyla anlatmağa başlar:)
15 Arkadaş, Mustafa Reşit Bey'in

kumandasına Dergezenli Mahallesinden hareket ettik. Karda belli olmasın, ölüsek kefenimiz olsun diye Beyaz giydik. Şişko'nun evini ve yolu ele geçirmek istiyorduk; Tam kapıyı kırdığımız sırada Mahmut Nedim'in evindeki Fransızlar ve Ermeniler bizi fark ettiler! Yayılım ataşı açtılar. Ben yaralandım! Şiho Raamazan'ın oğlu Hamit, Tombul Bakır orada şehit düştü! El hükmü li'llah... (Oradakiler dizlerini döverek üzüntülerini belirtmeğe çalışırlarken, Peçi, sıhhiyelere hitaben:) Haydi kardaşım, götürün yaramızı sarsınlar! Fransızlarla, Ermenilerle daha görülecek hesabımız var! Şişko'nun evini daha almadık! (3. Vatandaş hemen bir kıta daha söyler:)

Vatandaş —

Şişkonun daamından atlıyamaadım;
Şişkonun damından aatlıyamaadım; (Halkla birlikte söylenir)
Cebirhanam döküldü, tooplıyamaadım;
Cebirhanam döküldü, tooplıyamaadım. (Koro halinde)
Birkaç Fransızı haklıyamaadım
Bikaç Fraansızı pakliyaamaadını (Koro halinde)
Dı yeri, yeri, yeeri, kumandaanlar yeeri,
Çetelerim gidiyor gelmiyoor geeri!
Çetelerim gidiyoor, döönmiyoor geeri (Koro halinde söylenir.)

Yaşlı Adam—(Oradaki halka hitaben etkileyici bir konuşma yapar) Urfalılar! Yaşlısıyla, genciyle hepimiz Allah katında mesulüz! Siverek Müftüsü Osman Efendi, Siverekli kardeşlerimizi Urfa Mücahedesine gönderirken bakın ne demiş: (bir kağıttan okuyarak nakleder) “Yavrularım, bu gün namus günüdür! Vatan ve namus sevgisi tanımayanlarda namus ve iman bulunmaz! Yaşamak hakkına malik olmak için: düşmandan kurtulmamız ŞARTTIR! Haydi evlatlarım: gün vatan, namus ve din günüdür! Allah yardımcınız olsun! Urfalı’lar ne duruyorsunuz? Eli silah tutan herkes savaşa! Bu gün savaşmayanlar, yarının şerefsizleridir! Vatan candan kıymetlidir! Eli silah tutan yiğitler! Şanlı yiğitler, gazanız şimdiden mübarek olsun! Yürüyün!” (der ve sahneyi terk ederler.)

14. SAHNE

Reis Bey'in evinde durum muhasebesi yapılmaktadır. Ali Saip Bey hafif yaralıdır. Herkes silahlıdır. Savaş şartlarını yaşamaktadırlar. Son bilgiler toplanmakta ve değerlendirilmektedir. Artık sona yaklaşmıştır. Evde Reis Bey ve Müftü Hasan Efendi vardır. Önceki meclis ortamı devam etmektedir. Kapıda bir hizmetli bulunmaktadır. Yabancı geldiğinde devreye girmektedir.

Müftü Hasan Ef.—Reis bey, şimdi ne durumdayız ?

Reis Mustafa Bey—Epeyce yaralımız var! Şehit sayımız da kabarık! Halkın morali iyi durumda. General Delamonde (Dölamond) Kilisten buraya taryare göndermiş; keşif için. Bildiğim kadarıyla Fransızların durumu kötü! Onu Ali Saip Bey daha iyi bilir. Neredeyse gelmek üzere. (içeri Mamozade Hasan girer. Tam tehzatlıdır)

15. SAHNE

Öncekiler, Memo-zade Hasan, birkaç dakika arayla Muatasarrıf Ali Rıza, Ütgm. Adil Hulusi, Kuvayı Milliye

Komutam Ali Saip (hafif yaralı), Cerrah Ağa, Mustafa Reşit Bey geliverirler. Konuşmayı kesmeden elleriyle, başlarıyla selamlaşırlar. Bu arada Mamozade konuşmasına devam eder. Herkes silahlıdır.

Mamo-zade Hasan—(Elinde silahıyla girer, selam verir ve uygun bir yere oturur) Selamün aleyküm.

İçerdekiler—Aleyküm selam; hoş geldin! Hayırlı haberlerin varmış! (içeri girenlerle selamlaşırken, konuşmasına devam eder)

Memo-zade Hasan—Kemancı-zade Nuri, ben, Abuzer oğlu Abdik, 100 süvari arkadaşımızla birlikte Suruç'a gittik. Harapnaz'dan geçtik. Çal köprüsünü, Siftek istasyonunu ve tren yolunu tahrib ettik! Bir Fransız müfrezesiyle karşılaştık, kovaladık ve dağıttık! Az bir kısmı canlarını zor kurtardı. Otomatik silahlarını ele geçirdik. Onları ve bizi uzaktan takip eden Aneze Aşiretinden Haçım etrafımızı sardı, silahları istedi! Bir çarpışmaya mahal vermemek için tüfekleri teslim ettik; alıp gittiler. Hedefimiz şimendifer yolunu bozmaktı; bunu hallettik. Bu yoldan Fransızlara yardımın gelmesi mümkün değildir. Hiç zayıat vermedik! Birkaç yaralımız var, okadar! Tedbir için devriye koyduk.

Müftü Hasan Ef.—Allah razı olsun hepinizden! Büyük bir iş başardınız!

Reis Mustaf Bey—(Gelen arkadaşlarına hitaben)
Arkadaşlar hoş geldiniz! Vaktimiz çok kıymetli. Kaybedecek zamanımız yok. Bir an önce herkes birliğinin başına dönmeli. Ali Saip Bey, geçmiş olsun! (başlarıyla selamlaşırlar.) Son durumu Ali Saip Bey'den ve Üsteğmen Adil Hulusi Beyden öğrenelim. Ali Saip Bey buyurun. (der ve sözü O'na bırakır.)

Komt. Ali Saip Bey—Şu andaki durumumuz iyiye gitmektedir. Şakloz'un evi alınmıştır. Yedek Subay Akif Bey'in kumandasında bir gurup askerle Külaflı Tepesi'ni almış bulunuyoruz. Karaköprü tarafına kaçan Fransızları esir ettik. Esirlerin çoğu Cezayirli Müslüman çıktı! Birecik Kuvva-yı Milliyesinden Mehmet Emin Bey'le görüştük ve cephane yardımı aldık. Şu anda şehrin her tarafını kontrol altında tutmaktayız. Ermenileri evlerine gönderdik; uymayanları gözetim altında şehirden uzaklaştırdık. İşin ciddiyetini anlayanlar ya bağlılıklarını bildirmekte, bazıları da yaptıklarının hesabı sorulur korkusuyla Urfa'dan kaçmaktadır. Gitmek isteyenlere - almış olduğumuz emre uyarak- engel olmuyoruz. Gitmek isteyen gidiyor.

Reis Mustafa Bey—Alınan esirleri konuşurabildiniz mi? Fransızların son durumu nedir?

Yzb. Ali Saip Bey—Son duruma göre -eğer yardım almazlarsa- toplam asker sayıları 600 Rakamla ifade edersek: 130 civarında ölülerinin olduğu, 110 civarında yaralılarının bulunduğu, 338 eli silah tutan askerlerinin olduğu kanaatindeyiz. Cephanelerinin bitmek üzere olduğunu zannediyoruz. Yiyeceklerinin kalmadığını, atları kesip yediklerini öğrendik. Ermenilerden yardım almalarını engelledik. Su yolların kestik! Devamlı atışlarımızla onları bunalttık! Yüzbaşı Sajo'nun bir mesajını -20 altın karşılığında götürmeğe çalışan bir adam yakaladık. (Cebinden bir belge çıkarır ve okur) "Komutanım, Türkler tıpkı Almanlar gibi hareket ediyorlar; eğer Türkler yarın da aynı şiddetle hücumla devam edecek olurlarsa, mukavemet edemeyeceğiz.." diye devam ediyor. Mahmut Nedim Bey'in evi ile Hastahaneyi ele geçirebilirsek sona yaklaşmış oluruz. Fransız askerlerinin olduğu her bina hedefimizdir. Onlara silah ve erzak yardımı yapan Ermeniler de hedefdir. (Biraz düşünür ve güven verici bir sesle, üstüne basa basa vurgular) Silahsız, kadın, çocuk ve yaşlılar bize saldırmadıkları sürece malları, canları emniyettedir. Şehrin her noktasını müdafaya hazır haldeyiz. Biraz daha yüklenirsek, onları şehri terke ikna edebiliriz. Akılları varsa daha fazla zayıat vermeden çıkıp giderler!

Cerrah Ağa— (Sözü keserek) Nereye gidecekler? Bırakırsak Ayıntap daha zor duruma düşmez mi?

Yzb. Ali Saip Bey—Nereden geldilerse oraya giderler! Yaptıklarının hesabını verecekler! Ayıntap'a gelince: vatan bir bütündür! Tamamı kurtulmadan silah bırakılmaz! (Dönüp Adil Hulusi Bey'e sorarken saatine bakar. Bu arada top sesleri ara sıra, bazan da sıklaşarak gürlemektedir. Ara sıra tüfek sesleri gelir. Uzaktan "Vurun, haydi çeteler! Allah! Allah!" Sesleri birbirine karışmaktadır.) Üsteğmenim, yeni bir haber var mı?

Ütgm. Adil Hulusi Bey—Reşit Bey, Kemancı Fuat ile Arabacı Salih'i -namı diğer- Sarı Çizmeliyi, Fransızların ve Ermanilerin gündüzleri gizlenip, geceleri ateş ederek çok şehit vermemize sebep olan Hastahaneyi dinamitleme görevi vermiş. Onlar da Karakoyun deresine akan lağımdan girmek istemişler. Bakmışlar ki Fransız nöbetçi var Lağımın başında! Fransızlardan birini vurmuşlar! İkincisi sıkışınca: "Dehilek, ene müslim" dediği için vurmamış, esir almışlar. İfadesini aldık; bizim bilgileri teyid ediyor. Erzakları bitmiş; askerlerine tuzsuz yemek ve ekmek veriyorlarmış. Kızıl Haç ve Ermeniler yetimler için istediği erzakı Fransızlara

aktarıyormuş. Durumu ben 13. Kolorduya, orası da Heyet-i Temsiliye'ye bildirdik.

Mustafa Reşit Bey—Helal olsun sarı çizmeliye! Büyük iş başardılar.

Binb.Adil Hulusi Bey—Anlaşıldığına ve verdikleri şifreli yazılara göre gitmek için hazırlık yapıyorlar, üstlerinden emir bekliyorlar. Kendi başlarına ayrılmaktan korkuyorlar. Reşo Ağa ve arkadaşları, bir kısım çete mensubu Millet Hanını bastılar ve Fransızların bütün malını yağmaladılar. Fransızlar lojistik bakımından çökmek üzereler. Eğer iyi sıkıştırırsak Nisanın 15'ine kalmaz bu beladan Allah'ın izniyle kurtuluruz!

Reis Mustafa Bey—Peki, bizim durumumuz nedir Üsteğmenim? (Bu arada silah sesleri, top sesleri, telaş ve gürültü sesleri gelmektedir)

Ütgm. Adil Hulusi Bey—İhtiyaçlarımızı Diyarbakır'a Heyet-i Temsiliye'ye bildirmiştik. Oradan almış olduğumuz haberlere göre 500 tüfek, 30 sandık Alman cephanesi, 140 sandık Rus cephanesi yüklenmiş, yola çıkarılmıştır. Ayrıca bir miktar Rus fişeği ile 100 mavzer için vesait-i nakliye aranmaktaymış. Temin edilince hemen gönderilecekmiş. (Konuyu değiştirerek dikkatleri üzerinde topladıktan sonra) Çevre aşiretlere haber gönderdik ve

yardıma çağırıldı. Gücümüzü birleştirecek işimiz kolaylaşır. Akçakale, Suruç, Viranşehir, Birecik ve Siverek halkı yanımızdadır. Bu işte son perdeyi oynuyoruz! Artık bıçak kemiğe dayandı! Bir hayli şehit, ve yaralımız var! Özellikle Tılfıdır-Hastahane çarpışması, Hızmalı Köprü Mahmut Nedim Bey'in evi arasında çok zayıt verdik. Ermenilerin damlardan attıkları silahla çoluk- çocuk zayıtımız fazlalaştı. (Bu arada içeriye telaşla bir gazi girer ve oradakilere hitaben)

16. SAHNE

(Öncekiler ve Ahmet Mesci. Silahlıdır. Subay olarak görev yapmaktadır.)

Ahmet Mesci—(Heyecanlı, asker selamı verir ve konuşmağa başlar) Efendim, Fransız komutan halkı temsilen Reis Bey'le İdareyi temsilen Mutasarıf Alı Rıza Bey'le ve Kuva-yı Milliye'yi temsilen de Ali Saip Bey'le görüşmek istermiş!

Yzb. Ali Saip Bey—Kim dedi? Nereden duydun?

Ahmet Mesci—Fransız'ın tercümanı olan Agop söyledi.
Güya sulh şartlarını görüşecekmiş! Artık kan akmasını istemiyormuş!

Yzb. Ali Saip Bey—Pekala; Hızmalı köprünün üstünde heyetlerle gelerek görüşeceğiz. Görüşme şartlarına uyulmazsa askerce cevabını veririz. Git , söyle yarın saat 09'da orada hazır olacağız. Görüşme süresince ateş-kes yapılacaktır. Bu teklifi Milletim adına yaptığımı hatırlatınız. Haydi git ve sonucu bize bildir!

Ahmet Mesci—(Eliyle selam verir ve komutana hitaben)
Baş üstüne; hemen! (der ve sahneyi terk eder.)

Yzb. Ali Saip Bey— Üsteğmenim, (Adil Hulusi'ye) gereken tedbiri alınız. O bölgenin bizim taraftaki emniyetini sağlayınız. Biz her cepheden bu gece durmadan ateş edeceğiz. Yarınki görüşmede pazarlık şansımızı arttırır!

Binb. Adil Hulusi—Tamam komutanım; gereken tedbir alınacaktır. Bizler de yakınınızda olacağız. Bu hususta aksaklık olmayacaktır, İnşallah!

Yzb. Ali Saip Bey—Yarınki görüşmeye bizlerin dışında Müftü Efendi, Şihmüslüm Efendi, Ahmet Mesci, Teğmen Ömer İzzet Efendi de iştirak etsin. Yarın ola, hayr ola...

Müftü Hasan Efendi—Yarınlar daha hayırlı olur inşaallah! (Büyük bir ateş faslı başlar. "Vurun

Urfalılar vurun namus günüdür!” sesleri zaman, zaman gelmeğe başlar. Bu arada yanık bir sesle Urfa kurtuluş savaşı türküsü okunmaktadır. Bu türkü artık herkes tarafından koro halinde okunmaktadır.)

Uzaktaki Ses—

Kolumu salladım, toplar oynadı
Kara daş içinden çete kaydadı
Yaşasın Urfalılar teslim olmadı
Dı yeri, yeri, yeri kumandanlar yeri
Çetelerim gidiyor, dönmüyor geri

Tılfıdır hastahane karşıma karşı
Gavur Fransızın bomba ataşı
Urfa çetelerinin süngü takışı
Dı yeri, yeri, yeri kumandanlar yeri
Çetelerim gidiyor, dönmüyor geri
(perde kapanır)

4. PERDE

(TAHLİYE ŞARTLARI VE KURTULUŞA DOĞRU)

(Yer Hızmalı Köprü'nün üstüdür. Köprü'nün iki tarafında kuvvetler ve heyet temsilcileri toplanmıştır. Her iki tarafın elinde beyaz bayrak vardır. İki taraftan üçer kişi-yanlarında birer asker ve ellerinde beyaz bayrakla köprü'nün ortasına doğru gelir, orta yerde durur konuşmağa başlarlar. Fransızlar tarafını Binb. Hauger (Hoje) ile Yzb. Sajous ve bir Ermeni tercüman, bir jandarma oluşturuyor. Türk tarafını Yzb. Ali Saip Bey, Mutasarrıf Ali Rıza Bey ile Belediye Başkanı Mustafa Hacıkâmioloğlu ile bayrağı taşıyan Teğmen Ömer İzzet Durakbaşa oluşturmaktadır. Sahne perdeyle örtülerek köprü manzaralı hale getirilmiştir. Perde kaldırılınca bir savaş sahnesi olabilir; veya Hükümet konağından haberciler vasıtasıyla takip edilir. Söze Fransız tarafı başlar. Fransız, Ermeni'nin kulağına söyler; O da yüksek sesle tercüme eder.)

1.SAHNE

Ermeni Tercüman— Kumandan dorki: “Bizden ne istiyorsunuz,” zoo?

Yzb. Ali Saip Bey—Sizlerden insanlık namına buraları hemen terketmenizi, istemiştik.! Bizi bu mücahedeye siz mecbur ettiniz! Eğer bizi dinleseydiniz, bu kadar insanın kanı dökülmeyecekti! Aynı teklifimizi tekrarlıyoruz! Bizleri buraya çağıran sizsiniz! Ne söyleyecekseniz söyleyin lütfen... (Her konuşmanın sonunda sözleri Fransızlara aktaran Tercüman onların görüşlerini aktarır.)

Ermeni Tercüman—(Fransız komutanı dinler ve) Barış istor zoo!

Yzb. Ali Saip Bey—Silahlarınızı bırakıp, çekip gitmeniz şartıyla mümkündür!

Ermeni Tercüman—Silahlarımızı bırakamayız diyorlar zoo. İhtiyacımız olan malzemeleri verirseniz, yol güvenliğini sağlarsanız, şehri terk edebiliriz, derler zoo. Ayrıca bu iş için bize süre vermeniz gerekir!

Yzb. Ali Saip Bey—Size malzeme, yiyecek veremeyiz! Yolların güvenliğini nasıl sağlayacağız? Yollar bizim kontrolümüzde değil ki!

Ermeni Tercüman—Eşyalarını taşıyacak beygir, deve, araba lazımış... Yanlarına Urfa'nın eşrafından on kişi de rehin istiyorlar. Yolda saldırıya uğramamak için!

Yzb. Ali Saip Bey— Şartlarınız kabul edilecek gibi değildir. Size bu halkın eşrafından on kişiyi

teslim edemeyiz. Eğer isterseniz on jandarma erini muhafız olarak verebiliriz... At ve araba için söz veremeyiz. Teşkilatımızda size verebilecek kadar vasıta yoktur. Olanlar da halkındır. Siz isterseniz onlardan satın alır veya kiralarsınız. Biz kimsenin malına karışmayız.! Söyle onlara....

Ermeni Tercüman—(Fransızlarla fısıldaştıktan sonra) Komutan, bu adamlar kendi aralarında müzekere yapmak isterler.

Yzb. Ali Saip Bey—Tamam, müzakere etsinler. Sizlere on dakika süre veriyoruz. Bizim kararımız budur. (dedikten sonra iki taraf da kendi yönüne doğru ilerlerken heyet tarafında silahlı bir tedbir hareketi göze çarpar. Heyetler biraz görüştükten sonra iki tarafın komutanı saatine bakar ve görüşme yerine doğru hareket ederler. Karşı karşıya gelince durup konuşmağa başlarlar.)

Ermeni Tercüman—Komutan Sajo diyor ki: Bize en az bir subay ve on asker veriniz. Yoksa kabul etmeyiz! Beygir ve araba kiralamayı kabul ediyoruz. Bu gün 9 Nisan; yarın on Nisan. On Nisan gecesi çıkmak isteriz. Yol emniyetimiz için askerleri rehin tutacağız. Tuzağa düşürülürsek, onların hayatı da tehlikede olur zoo!

Yzb. Ali Saip Bey—Şartlarınızın biri hariç, diğerlerini kabul ediyoruz. Size rehin olarak subay veremeyiz.

Ermeni Tercüman—(Fransızlarla görüşükten sonra onların olumsuzluğu hallerinden belliydi) Fransız komutan kabul etmor zo! Anlaşmayı bozarız der!

Yzb. Ali Saip Bey—Biz de müzakere edelim; kararımızı bildirelim...

Ermeni Tercüman—Tamam zo... (İki taraf kendi yönüne gider ve aralarında kısa bir tartışmadan sonra dönerler. (bu arada heyetlerde ve tedbirde heyecan gözlenir.)

Komt. Ali Saip Bey—Tamam kabul ediyoruz. Teğmen Ömer İzzet ve on jandarma kendilerine eşlik edecektir. Yarın vasıtalarını kiralasınlar. Halkı galeyana getirici davranışlardan kaçsınlar. Tamam mı?

Ermeni Tercüman—(Onlara söyler ve kabul ettiklerini söyler) Komutanlar anlaşmanın şartlarını kabul ediyorlar; bir asker olarak sözünüzde durmanızı bekliyorlar. (Heyet tokalaşır ve kendi saflarına doğru çekilirler. Herkeste sevinç havası vardır. Türk tarafı ağırbaşlılığını korumaktadır.)

2. SAHNE

Halk Hükümet Konağının önünde toplanmış, Fransızların gidişine şenlik yapmaktadır. 12'ler denen şahısların çoğu, başta Belediye başkanı Mustafa Hacıkâmioloğlu ve Komutan Ali Saip Bey ile Üsteğmen Adil Hulusi Bey olmak üzere mücahedenin önderleri ve bu savaşın kahramanları toplanmış, hadisenin devamını merakla bekliyorlar. Davullar çalınıyor, Urfa'nın oyunları oynanıyor. Herkes buruk bir sevinç içindedir. Her evde şehit ve yaralı gazi vardır. Düşman kovulmuştur. Fransızların nereye gittiği ve Antep'in kurtuluşu merak edilmektedir. Takvim 11 Nisan 1920'yi göstermektedir. Yer Hükümet Konağıdır ve bayrağımız gönderde dalgalanmaktadır. Alkışlı, tezahüratlı bir konuşma yapılmaktadır. Tam bir bayram havası hakimdir.

Reis Mustafa Bey—Hemşehrilerim, Allah'a şükürler olsun Fransızları memleketimizden çıkardık!
(Halktan tezahürat.)

Halk, Topluluk—Varol! çok yaşayın Reis bey!
Komutanım çok yaşa! (sesleri birbirine karışır.)

Reis Mustafa Bey—Bu mücadele vatanın her köşesi kurtuluncaya kadar devam etmeli!

Sait Badıllı—Ben ve adamlarım Anteb'e oradaki Müslümanlara yardıma gideceğiz! Gün bu gündür! Yiğitlik böylesi günde belli olur!

Halk, Topluluk—Varol Sait Ağa! Yiğit adamsın vesselam! (koşarak bir adam gelir; bu arada havaya silaha atılmaktadır. Bu sebeple uzaktan gelen silah sesleri fark edilmemiştir. Zaman, zaman çalınan davullar da işitmeyi engellemektedir.)

Sait Badıllı—(Ali Saip'e) Komutanım, Aşayirler ile Fransızlar arasında Şebeke'de çatışma çıktı! İki saatten fazladır karşılıklı çarpışmaktayız. Çok ölü ve yaralı var!

Yzb. Ali Saip Bey—Kim başlattı?

Sait Badıllı—Bizler Fransızların gerisinden, onları takip ediyorduk. Şebeke'ye gelince, aşayirden bazıları kızgınlıklarından, dayanamayıp birkaç el ateş ettiler. Tercüman vasıtasıyla kendilerine: “Bunlar aşayirdir. Onlara yaptığınız zulüm sebebiyle, kendilerine hakim olamamışlar!” dememize inanmayıp: “Bizleri tuzığa düşürmek istiyorsunuz!” karşılığını verdiler; yaylım ateşi açtılar. Bu ateş sırasında aşayirden on kişi şehit oldu! 20-30 Kadar da yaralıları var. Bize de ateş açılınca, karşılığını verdik! 15, 20 kadar şehidimiz var! Top ve mitralyöz ateşi bizi zor duruma düşürdü! Yaralı sayısını bilmiyorum. Benim bildiğim:

Arabacı Salih, yani Sarı Çizmeli ağır yaralı idi! (Herkes kulak kesilmiş dinliyordu; ses ve gürültü kesilmişti. Uzaktan top ve silah sesleri geliyordu. Sesler gittikçe azalmağa başladı. Ara-sıra topluca atışlar yapılıyordu. Savaştan çok, eğlence atışına benziyordu. Milli Mücadele kahramanlarından Ahmet Mesci geliverdi.. Ahmet Mesci.

3. SAHNE

Ahmet Mesci—Müjdeler olsun! Zafer bizimdir! Urfa kurtuldu! Artık hürüz! (çevresindekilere) Hele yol açın! Komutanım, Reis bey, Urfalı'lar! Fransızları yendik! Artık bir daha buralara gelemezler! Gelecekleri varsa, görecekları de vardır!

Yzb. Ali Saip Bey—Temsili heyet ve şahsım adına her Urfalı'yı tebrik ediyorum! Allah bir daha böylesi günleri vatanımıza ve milletimize göstermesin! Büyük bir zafer kazandınız! Bu vesile ile bütün şehitlerimizi rahmetle yad ediyorum! Ruhları şad olsun! (Dönüp Reis Bey'e bakar; sözü ona devreder)

Topluluk —(Alkışlar) Yaşa, varol! Bin yaşa kumandan!

Reis Mustafa Bey—Bu günlere kavuştuğumuz için Allah'a şükürler olsun! Ne kadar şükretsek, belediye başkanınız olarak ne kadar iftihar etsem azdır! (Büyük bir alkış tutulur) Urfalı'lar! Tarih sizlerle iftihar edecektir!

Halktan Biri—İçimizdeki Ermeniler ne olacak! Yapmadıkları hainlik kalmadı! "Hain korkaktır" sözünde olduğu gibi şimdi de Haleb'e, Şam'a kaçıyorlar! Gitmelerine göz mü yumacağız? Yaptıkları yanlarına mı kalacak? Allah'tan korkmak lazım! Hain ve zalim bunlar!

Reis Mustafa Bey—Bunlara en büyük cezayı kendileri verdiler. Hainliklerinden utandılar. Utandıklarından kaçıyorlar! Bu, onlar için yeterli cezadır! Utanç en büyük cezadır. Vatana ihanet en büyük utançtır! Bırakın kaçsınlar!

Yzb. Ali Saip Bey—Urfalı'lar! Kaçanı kovalamak, kovalayandan da kaçmak bize yakışmaz! Bırakın, ayıplarıyla birlikte kaçsınlar! Dinimiz bizlere hoşgörüyü emreder! (Bu arada sesler, gürültüler yaklaşır. Büyük bir sevinç vardır. Gaziler hep bir ağızdan kurtuluş türküsünü söyleyerek (sahneye) gelirler. Diğerleri de türküye iştirak ederler.)

Gaziler Topluluğu—(Aralarında yaralılar vardır. Arkadaşlarının yardımıyla yürümektedirler.

Yanlarında elleri bağı Fransız esirleri vardır.
Toplayıp bir çember içine alınmıştır. Türkü
çoşkulu bir şekilde söylenmektedir:)

Fransızın başında kırmızı fesler
Atılıyor bombalar, geliyor sesler
Canları gitmiş, kalmış kafesler
Di yürü, yürü, yürü aslanım yürü
Urfa çeteleri döner mi geri?

Şebeke dağından atladım geldim
Cebirhanam döküldü topladım geldim
Beş, on Fransız'ı pakladım geldim
Di yürü, yürü, yürü askerler yürü
Urfa çeteleri döner mi geri?

Yzb. Ali Saip Bey—Kahraman Urfalılar! 11 Nisan 1920
yani bu gün bir tarih yazdınız! Artık tarih
sayfalarında Şanınız ve şerefınız daha yüce
olacaktır. Hepinizi kutluyorum! (Ahmet
Mesci'ye hitaben) Ahmet Teğmen!

Ahmet Mesci—Buyur kumandanım! (Selam verir ve
hazırola geçer.)

Yzb. Ali Saip Bey—Kaç esirimiz var? Kaçı yaralı?

Ahmet Mesci—100 Esirimiz var kumandanım! Bunların
bir kısmı Senegal'li, bir kısmı da Cezayirli.
Üstelik de Müslümanlarmış! Ne yapalım
bunları? Nereye yerleştirelim?

Yzb. Ali Saip Bey—Onlara iyi muamele ediniz! Onlar bize emanettir. Canları emniyette olmalıdır.

Ahmet Mesci—Baş üstüne kumandanım; anlaşılmıştır...
(Ali Saip Bey Üsteğmen Adil Hulusi'ye hitaben)

Yzb. Ali Saip Bey—Üsteğmenim! Heyet-i Temsiliye'ye hemen bir telgraf gönderelim; kurtuluşumuzu bildirelim... (Biraz düşünür ve söze devam eder) Yazınız:

HEYET-İ TEMSİLİYE RİYASETİ MUSTAFA KEMÂL PAŞA HAZRETLERİNE

11 Nisan 1920 Bila

11 Nisan 1920 Gece yarısından bir saat sonra silah ve teçizatlarıyla birlikte, tarafımızdan verilen nakliye araçlarıyla Urfa'yı tahliye ederek Cerablus yönüne doğru hareket eden Fransız'lar Yol üzerinde rastladıkları aşayir ve köylülere tecavüz etmeleri üzerine civar kır ahalisi ile Urfalı'lar olay yerine yetişerek 3 saat süren karşılıklı çarpışma neticesinde mezkur kuvvetin kumanda ve zabitiyle birlikte kısm-ı küllisinin maktul düştüğü ve yüz neferin esir edilerek Urfa'ya getirilip, muhafaza altına alındığını arz ederim.

Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti Başkanı Komutan Ali Saip (halka döner:) Gazanız mübarek ola! (der ve halkı selamlar. Perde kapanır.)

ŞAHSİYETLER

- Agop Agopyan (Orta yaşlı Ermeni esnafı)
Ahmet Mesci (25 yaşında Kuva-yı Milliye subayı)
Ahmet Rami (Yedek Subay)
Ali Şelli (Yiğit, temiz giyimli, orta yaşlı)
Antranik (Orta yaşlı Ermeni komitacı)
Arabizade Şakir Bey (Orta yaşlı, temiz, kültürlü)
Artin (Orta yaşlı Ermeni komitacı)
Barutçu Hacı İmam (65 Yaşlarında, cesur, kültürlü)
Baş Katip (Memur)
Berber Bozik (Ermeni komitacı, Urfalı, hain)
Ütgm. Adil Hulusi Bey (Osmanlı Subayı 28 Yaşında)
Bir Ermeni (Urfalı azınlık vatandaşı)
Bir Tellal (Halktan biri, davullu münadi)
Boğoz (Urfalı Ermenilerden, 40-45 yaşlarında)
Circo (Urfa Ermenilerinden, 40 yaşlarında)
Çocuk (Türk çocuğu, Urfalı)
Dimitri (Yabancı asıllı Ermeni soydaşı, 45 yaşında)
Ermeni Tercüman (Ermeni asıllı, Fransız vatandaşı)
Feride Ana (50 Yaşlarında bir Türk kadını)
Fransız Yaver (25 Yaşlarında Fransız Çavuş)
Halil Ağa (Urfalı mücahitlerden biri)
Hasan (Urfalı bir Türk vatandaşı)
Hüseyin Pertev (Osmanlı Türk Subayı)
İbrahim (Bir Urfalı vatandaş)
İshakoğlu Kadir Ağa (40 Yaşında, Temiz kültürlü)
Kapıcı (Memur, hizmetli)
Karabet (Urfa Ermenilerinden, esnaf)
Komt. Ali Rıza (44 Yaşlarında Osmanlı Subayı)

Komt. Ali Saip (Kuva-yı Milliyeci Subay, yaş 35)
Mahmut Nedim Efendi (Urfa eşrafından)
Mary Caroline Holmes (Amerikalı Kızılhaç Başkanı, Yaşlı Kadın)
Mollazade Mahmut (12 lerden Kuva-yı Milliyeci)
Mustafa Reşit Bey (12 lerden Kuva-yı Milliyeci)
Mutasarrıf Ali Rıza (Urfa Mutasarrıfı, 50 yaşlarında)
Müftü Hasan Efendi (45 yaşında Urfa Müftüsü)
Nusret Bey (Urfa Mutasarrıfı, 45 yaşlarında)
Ohannes (Ermeni Komitacı)
Osman Güllü (Kuva-yı Milliyeci)
Papaz (Kızıl Kilise Papazı)
Peçi Mustafa (Kuva-yı Milliyeci)
Pedros Fasaryan (Dışardan gelme Ermeni Komitacı)
Rahme Ana (60 yaşlarında Türk Kadını)
Reis Mustafa Bey (50 yaşlarında Belediye Başkanı)
Sait Badıllı (Urfalı Aşiret Reisi)
Serkis (Ermeni Komitacı)
Serkis Demirciyan (Ermeni Komitacı)
Şakir Efendi (Urfalı Kuva-yı Milliyeci)
Şelli-zade Ali Ağa (Urfalı Kuva-yı Milliyeci)
Teğmen Filip (İngiliz Subay)
Terzi Nişan (Ermeni Komiteci)
Tombul Bakır (Urfalı Kuva-yı Milliyeci)
Yarbay Vujisi (Fransız Subayı)
Yzb. Corc (İngiliz Subayı)
Yzb. Sajous (Fransız Subayı)
Zemzem Nene (Yaşlı Urfalı Türk Kadını)

BİBLİYOGRAFYA

Ali RIZA, Ahfada Yadigar URFA MÜCAHEDESİ, ŞURKAV 1995.

Ali Saip URSAVAŞ, Kilikya Faciaları ve Urfa Kurtuluş Mücadeleleri, s.89, ANKARA.

Bizim Şanlıurfa Dergisi, Nisan-Mayıs 1998.

Cenani GÜRBÜZ, Mili Mücadelede Develi Ermenileri, Kültür Bakanlığı Yayınları 1996.

İlimiz Şanlıurfa, Özgül Yayınları ISPARTA.

Kerim FIRAT, Urfa Kahramanları, CHP Basımevi Gaziantep 1944,.

Kerim FIRAT, Urfa Savaşından Yapraklar, CHP Basımevi Gaziantep 1940,.

Müslüm AKALIN, Urfa'nın Kurtuluşuyla İlgili Belgeler, ŞURKAV 1997.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin ERTAN

1946 yılında Urfa'da doğdu, ilk öğrenimini Urfa'da, orta öğrenimini Konya ve Erzurum'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi. Şanlıurfa ve Sakarya'da Ortaöğretimde Edebiyat öğretmenliği yaptı. 1986 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi, 1992 yılında da Sakarya Üniversitesi'nde Türk Dili Okutmanı olarak

çalıştı. 1989 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisansını, 1995 yılında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktora eğitimini tamamladı. Halen Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Basılı Eserleri

- 1- Hz. İbrahim ve Nemrut (Allah'ın Dostu Hz. İbrahim)
- 2- Urfa'lı Şair Abdi
- 3- Urfa'nın Kurtuluş Destanı
- 4- Çeşitli Edebi Makaleler

Basılacak Olan Eserleri

- 1- Eski İstanbul Ramazanları ve Ramazan Şiirleri
- 2- Kültürümüzde, Edebiyatımızda ve Fuzûli Külliyyatında Hayvan Motifleri
- 3- Dört Bin Yıllık Destan (Roman)
- 4- Mübarek Günler ve Aylar (Araştırma İnceleme)
- 5- Hz. Üftade (Tasavvufa, sanatı, edebiyatı)
- 6- Aziz Mahmut Hüdayi (Tasavvufu, sanatı, edebiyatı)

ISBN 975 - 97228 - 0 - 1

9 789759 722807 >